

Religija i poslovna etika

Šekelja, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Philosophy and Religious Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:260:453631>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repozitorij Fakulteta filozofije i religijskih znanosti

Repozitorij diplomskih i doktorskih radova

Repository / Repozitorij:

[REPOSITORY OF FACULTY OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES - Repository of master's thesis and phd](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

Josip Šekelja

RELIGIJA I POSLOVNA ETIKA

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

Diplomski studij religijskih znanosti

Josip Šekelja

RELIGIJA I POSLOVNA ETIKA

DIPLOMSKI RAD

Izv. prof. dr. sc. Ivan Antunović

ZAGREB, 2022.

SAŽETAK

U ovom radu ću prikazati teoriju religije i poslovne etike, počevši od vrste religija. Definirat ću i sažet osnovna religijska obilježja židovstva, kršćanstva i islama. Također ću prikazati etičke sustave unutar religija. Zatim ću obraditi etiku kao filozofsku disciplinu s njenim podjelama iz čega će slijediti osnove poslovne etike. Za dobre temelje poslovne etike potreban je ispravan moral i ispravne vrijednosti koje možemo steći kroz religiju i upravo zato prikazujem religijski pristup poslovnoj etici na primjeru židovstva, kršćanstva i islama. Religija, poslovna etika i društveno odgovorno poslovanje imaju zajedničke ciljeve, poput brige o zajedničkim dobrima, brige o ugroženim skupinama, održivosti i mnogi drugi. Ispravna individualna i poslovna etika vode do održivog razvoja, a ispravna religija vodi do dobre poslovne etike i održivog razvoja. Upravo u enciklici *Laudato si* vidimo kulminaciju zajedničkog djelovanja religije i poslovne etike usmjerenih ka ostvarivanju zajedničkog cilja, održivog razvoja. Upravo održivi razvoj vodi do bolje budućnosti.

Ključne riječi: religija, poslovna etika i održivi razvoj.

SUMMARY

In this paper, I will present the theory of religion and business ethics, starting with the types of religions. I will define and summarize the basic religious features of Judaism, Christianity and Islam. I will also show the ethical systems within the religion. Then I will discuss ethics as a philosophical discipline with its divisions, from which the basics of business ethics will follow. Good foundations of business ethics require correct morals and correct values that we can acquire through religion, and that is exactly why I am presenting the religious approach to business ethics using the example of Judaism, Christianity and Islam. Religion, business ethics and socially responsible business have common goals, such as caring for the common good, caring for vulnerable groups, sustainability and many others. Correct individual and business ethics lead to sustainable development, and correct religion leads to good business ethics and sustainable development. It is in the encyclical *Laudato si* that we see the culmination of the joint action of religion and business ethics aimed at achieving the common goal of sustainable development. It is sustainable development that leads to a better future.

Key words: religion, business ethics and sustainable development.

SADRŽAJ

UVOD	1
RELIGIJA	3
Vrste religija.....	4
Svrha religije.....	4
ABRAHAMSKE RELIGIJE	6
ŽIDOVSTVO.....	8
Židovska etika.....	8
Židovska društvena i individualna etika	9
Ključne moralne vrline u Židovstvu	10
Židovski odnos prema nežidovskim kulturama i zajednicama.....	11
Formulacija židovskih etičkih doktrina	12
KRŠĆANSTVO	13
Kršćanska etika.....	13
Kršćanska društvena i individualna etika	14
Ključne moralne vrline u kršćanstvu	15
Kršćanski odnos prema nekršćanskim kulturama i zajednicama.....	19
ISLAM	20
Islamska etika.....	20
Islamska društvena i individualna etika.....	21
Ključne moralne vrline u Islamu.....	21
Islamski odnos prema neislamskim kulturama i zajednicama.....	22
ETIKA.....	23
PODRUČJA ETIKE	25
Metaetika.....	25
Normativna etika.....	25
POSLOVNA ETIKA	27
Svrha poslovne etike	28
RELIGIJSKI PRISTUP POSLOVNOJ ETICI	29

Religija o podmićivanju.....	29
Religija o prijevari i varanju	31
Religija o diskriminaciji.....	33
Religija o korupciji	36
Religija o nepravdi.....	37
Religija o pravima zaposlenika, dionika i kupaca	38
Religija o značajnim vrijednostima u poslovanju.....	39
Važnost religije za poslovnu etiku.....	40
DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE	42
Poslovna etika, društvena odgovornost, društveno odgovorno poslovanje i održivi razvoj.....	43
ODRŽIVOST I ODRŽIVI RAZVOJ.....	46
ODRŽIVOST I ENCIKLIKA PAPE FRANJE LAUDATO SI	48
ZAKLJUČAK.....	51

UVOD

Religija je oduvijek zauzimala važno mjesto u životu ljudi. Postoje razne vrste religija, ali vrsta religija koju ću promatrati u radu su abrahamske religije. U abrahamske religije spadaju: židovstvo, kršćanstvo i islam. Religija je u doticaju s raznim sferama čovjekova života. Jedna od sfera s kojom religija ima doticaj je etika.

Etika je filozofska disciplina koja sustavno razmatra što je dobro, a što loše. Etika se dijeli na metaetiku i normativnu etiku. Poslovna etika je dio etike koji ću najviše razmatrati u ovom radu. Poslovna etika se bavi primjenom osnovnih etičkih principa u poslovnom svijetu. Zadaća poslovne etike je donošenje moralno i poslovno ispravnih odluka.

Abrahamske religije imaju razvijen etički sustav unutar sebe, a unutar njihova etičkog sustava su obrađene mnoge teme koje se tiču poslovne etike. Unutar abrahamskih religija postoje odredbe moralno i poslovno ispravnih odluka u slučaju podmićivanja, prijevare, diskriminacije, korupcije, nepravde i mnogih drugih problema s kojima se poslovna etika bavi.

Za bolje razumijevanje poslovne etike potrebna nam je religijska etika. Kako bismo bolje razumijeli probleme poslovne etike, moramo pogledati rješenja ponuđena iz religijske perspektive. Religije imaju dugotrajan doticaj s etikom, uključujući poslovnu etiku. Tri abrahamske vjere dijele iste stavove u većini etičkih pitanja povezanih s poslovnom etikom. S obzirom na rašireni utjecaj religije, to je pomoglo u oblikovanju gospodarskog života tijekom stoljeća. Religija i poslovna etika pružaju razne pristupe usmjerene ka održivosti i održivom razvoju.

Održivost i održivi razvoj su dva međusobno povezana pojma, a oboje se odnose na zadovoljavanje potreba čovječanstva, a da pritom što manje narušavamo okoliš i svijet u kojem živimo. Za održivi razvoj je prijeko potrebno društveno odgovorno poslovanje (DOP). Upravo zato što društveno odgovorno poslovanje zahtjeva održivi razvoj, a održivi razvoj nije moguć bez društveno odgovornog poslovanja. Društveno odgovorno poslovanje ovisi o: financijskoj uspješnosti, društvenoj odgovornosti i odgovornost prema okolišu. Društvena i ekološka

odgovornost također čine bitne čimbenike u održivom razvoju, a iz toga se može zaključiti neporeciva poveznost društveno odgovornog poslovanja i održivog razvoja.

Za postizanje održivog razvoja ključno je uskladiti tri temeljna elementa: gospodarski rast, socijalnu uključenost i zaštitu okoliša. Upravo ova tri međusobno povezana elementa su ključni za dobrobit pojedinaca i društva. Održivi razvoj u obzir uzima i buduće generacije kojima je potrebno ostaviti zdravu društvenu, poslovnu i ekološku klimu. Zato je potrebno postići ravnotežu između čovjeka i prirode, uplitanja države i slobodnog tržišta, želja i mogućnosti. Iz istog razloga je potrebno spomenuti encikliku *Laudato si*.

Enciklika *Laudato si* je objavljena 18. lipnja 2015., a u dugo iščekivanom papinskom dokumentu papa Franjo poziva čovječanstvo da preuzme odgovornost za planet. Također je potrebno naglasiti da enciklika *Laudato Si* nije isključivo o klimatskim promjenama, već o kritici konzumerizma i društvene nepravde. Bavi se krizom vode, gubitkom bioraznolikosti i globalnom nejednakošću. Važnost ove enciklike je vidljiva iz same činjenice da su enciklike većinom upućene vodstvu i članovima Katoličke crkve, no papa Franjo uputio je *Laudato Si* svim ljudima.

Znanstvenici imaju sustavan pogled na život koji se temelji na pretpostavci da mreže čine osnovnu jedinicu organizacije živih bića. Priroda se više ne vidi kao stroj, već kao mreža odnosa, fizičkih, kemijskih, mentalnih i komunikacijskih. Odnosi između tih dijelova čine cjelinu. Povezanost svih manifestacija života je naglašena od strane znanosti, poslovne etike i navedene enciklike.

Molitva ne mijenja Boga, ali mijenja onoga koji moli.

– Soren Kierkegaard

RELIGIJA

Jedan od najvećih problema s kojima se čovjek susreće je problem definiranja, pogotovo kada trebamo definirati nešto od velike važnosti. Religija je upravo to, riječ koja nosi veliko značenje gotovo svakom čovjeku, svi imamo određenu ideju o tome što je religija, a na tu ideju su utjecali brojni faktori. Upravo zbog toga bi se iznenadili kada bi imali mogućnost vidjeti i čuti što ljudima oko nas predstavlja pojam religija. Najvjerojatnije bismo dobili more različitih odgovora, odgovore toliko različite da bi bilo izuzetno teško pronaći barem jednu zajedničku točku za isti pojam.

Religioznost spada u čovjekove vlastitosti, u koje se još ubrajaju jezik, tradicija, kultura, civilizacija, igra i zabava. Vlastitost je oznaka koja ne ulazi u definiciju nekoga bića, ali proizlazi iz nje. Religioznost je dakle dana s čovjekovom naravi kao takvom, a ta je narav racionalna. Sadržaj pojma religije teško je odrediti, osobito danas kad postoji mnogo sustava i orijentacija koje su često međusobno suprotne i nazivaju se religijama.

Zajedničke karakteristike za sve religije su: vjera u jednu transcendentnu stvarnost, razlika između svetoga i profanoga, neka specifična djelovanja koja se odnose na sveto, moralni kodeks za koji se vjeruje da dolazi od božanstva, poseban osjećaj pred Svetim, pogled na svijet koji nastoji osvijetliti smisao života, življenje bazirano na tom nazoru na svijet i društvena grupa.

Vrste religija

Klasifikacija religija je pokušaj sistematiziranja i uvođenja reda u širok raspon znanja o religijskim uvjerenjima, praksama i institucijama. Klasifikacija religija je nastojanje da se uspostave grupe među povijesnim vjerskim zajednicama koje imaju zajedničke elemente, a ona je ujedno i pokušaj kategorizacije sličnih religijskih pojava kako bi se otkrila struktura religijskog iskustva u cjelini.

Postoji mnogo različitih vrsta religija, uključujući glavne svjetske religijske tradicije koje su nadaleko poznate (Židovstvo, Kršćanstvo, Islam), kao i mnogo manje poznate sustave vjerovanja koji obuhvaćaju manji dio ukupne populacije. Neki vjerski sustavi su monoteistički, predstavljaju vjerovanje u jednog boga, dok su drugi primjeri politeistički, predstavljaju vjerovanje u više bogova.

Ne mogu se svi vjerski sustavi svrstati u monoteističke ili politeističke, jedan od takvih sustava je animizam. Animizam je vjerovanje u božanska neljudska bića, dok totemizam uključuje vjerovanje u božansku vezu između ljudi i prirodnog svijeta. Na drugom kraju religijskog spektra je ateizam, koji predstavlja odsutnost vjerovanje u boga ili bogove, i agnosticizam, koji smatra da je postojanje boga ili bogova nepoznato ili nespoznatljivo.

Svrha religije

Religija nam prije svega nudi spasenje, ali religija ima i mnoge druge svrhe. Religija može biti izvor utjehe i vodstva. Može pružiti osnovu za moralna uvjerenja i ponašanja. Također može pružiti osjećaj zajedništva i povezanosti s tradicijom. Neka istraživanja čak sugeriraju da može imati utjecaja na zdravlje.

Utjecaj religije na zdravlje i očekivani životni vijek je oduvijek bilo nezgodno područje istraživanja. Čini se da su ljudi koji redovito idu na vjerske službe (koji su najčešće i religiozniji) – zdraviji od onih koji ne idu.

„Proučavanje fenomena smrti od velike je važnosti za razumijevanje mentalnih procesa. Izbjegavanje suočavanja sa smrću, odnosno s dubljim slojevima nesvjesnog, nužno dovodi

do stvaranja površne ili iskrivljene slike o psihičkom životu.“
(Moody, Jr. Život poslije života, 217.)

To je dovelo do niza istraživanja koja su se bavila utjecajem religije na zdravlje kako bi se utvrdilo kakve, ako uopće, pozitivne koristi religija može imati na očekivani životni vijek. Međutim, ovo istraživanje je nezgodno zbog nekoliko čimbenika koje je teško kontrolirati, uključujući: ljudi koji pohađaju vjerske službe mogu jednostavno biti zdraviji od onih koji ne mogu prisustvovati, prednosti mogu imati više veze s društvenim kontaktom nego sa samom religijom i određene religije mogu poticati zdravo ponašanje.

Religija može uvelike pridonijeti osjećaju zajedništva, pružiti podršku i ponuditi vodstvo. Religija može imati izuzetno velik utjecaj na fizičko i mentalno zdravlje. Potrebno je naglasiti da nam razumijevanje religije pomaže razumjeti druge ljude i njihove kulture. Religija se tiče onoga što ljudi vjeruju da je najistinitije i najsmislenije u životu; snažno oblikuje kulturu i duboko utječe na ponašanje ljudi.

ABRAHAMSKE RELIGIJE

Abrahamske religije su monoteističke, naglašavaju i povezuju svoje zajedničko podrijetlo s Abrahamom ili priznaju duhovnu tradiciju poistovjećenu s Abrahamom. Ključna poveznica svim abrahamskim religijama je monoteizam i objava, a zbog tog ih se često naziva i objavljenim religijama. Bitno je naglasiti da sve što je u skladu s monoteističkim vjerovanjem je prihvatljivo u sve tri religije, a sve što odstupa od monoteizma smatra se krivovjerjem.

Postoje tri glavne abrahamske religije: židovstvo, kršćanstvo i islam, pisano prema redoslijedu nastanka. Trenutno postoji mnogo sljedbenika abrahamskih religija diljem svijeta. Abrahamske religije se također pozivaju na već spomenutu objavu i na misao da je Bog govorio preko imenovanih glasnika kako bi otkrio stvari koje bi inače bile nedostupne. U kršćanstvu te stvari uključuju nauk o stvaranju, Trojstvu i utjelovljenju Isusa Krista. Sljedbenici abrahamskih religija smatraju da autentični Božji glas daje objavu.

Postoje brojna zajednička područja između tri abrahamske religije, a jedno je da vjeruju u samo jednog Boga. Kršćani vjeruju u Presveto Trojstvo koje ponekad može biti zbunjujuće, ali to nije izraz politeizma, već način izražavanja Božanskog bića kroz tri božanske Osobe.

Židovi i kršćani jako naglašavaju jedinstvo i jedinstvo Boga; oni dijele Sveto pismo Starog zavjeta. Židovstvo, kršćanstvo i islam vjeruju u Boga kao tvorca i porijeklo svega što postoji. Oni Boga opisuju kao milosrdnog, brižnog za stvoreno, pravednog i koji želi dobrobit za sve. Za tri religije, ljudska bića su Bogom odabrana stvorenja na zemlji stvorena Božjim rukama i na njegovu sliku i oni su Abrahamovi potomci.

Za muslimane, Abraham je prorok kojem je Allah dao objave, otac Isma'ila koji je njegov prvi sin, a Ibrahim (Abraham) je prvi u Muhamedovoj lozi i smatra se "prvim muslimanom". Za kršćane, Abraham je duhovna preteča, Abraham se uzima kao uzor vjere i njegova poslušnost Bogu žrtvom Izaka uspoređuje se s Božjom žrtvom njegova sina Isusa.

Zbog posebne prirode stvaranja, vjeruju da postoji prostor za nastavak stvaranja kao čovječanstva i kao pojedinaca. Ljudima je dana slobodna volja, stoga mogu biti i zli i dobri, pri čemu se zlo protivi Božjoj volji; međutim, uz Božju pomoć i slobodnu volju, ljudi se mogu

oduprijeti grijehu, tražiti pokajanje i biti moralno bolji. Kada čine dobro, ispunjavaju Božju svrhu i volju, posvećuju se Bogu.

ŽIDOVSTVO

Židovstvo je izvorna i najstarija monoteistička religija čiji je temelj Tora. Načela koja najbolje opisuju temelje židovske vjere su:

- Bog je Stvoritelj i Voditelj svega što je stvoreno. Samo je on uzrok svega što postoji.
- Bog je apsolutno i neusporedivo jedinstvo, On je jedan.
- Bog je bestjelesan, slobodan je od svih antropomorfnih svojstava i nema nikakve sličnosti.
- Bog je vječan, prvi i posljednji.
- Treba se obožavati isključivo Bog. On je jedini kome se dolikuje moliti. Ne treba se moliti nikakvim stranim lažnim bogovima.
- Sve riječi poslanika u Tori su istinite.
- Proročanstvo Moshe Rabbeinua je bilo istinito i njegovo proročanstvo je superiornije od svih proroka koji su mu prethodili i svih onih koji su ga slijedili.
- Cijela Tora (pisana i usmena) je dana Moshe Rabbeinu i to je ista Tora koju posjedujemo danas.
- Tora se neće mijenjati, i da neće biti druge Tore dane od Boga.
- Vjera u Božje sveznanje i providnost.
- Bog nagrađuje one koji poštuju Njegove zapovijedi i kažnjava one koji krše Njegove zapovijedi.
- Dolazak Mesije i mesijansko doba.
- Uskrsnuće mrtvih.

Židovska etika

Židovske tvrdnje o Bogu i ljudima nalaze se u Tori kao uređenja ljudskog postojanja u smjeru božanskog. Ljudi su etički odgovorna stvorenja koja su osjetljiva na Božju prisutnost u prirodi i povijesti. Iako se ta osjetljivost izražava na mnogim razinama, najeksplicitnije je potrebna unutar međuljudskih odnosa. Zakonodavstvo postavlja, unutar ograničenja struktura drevnog Bliskog istoka, osnovne obrasce tih odnosa. Proročke poruke tvrde da je nepoštivanje ovih zahtjeva izvor društvenog i individualnog nereda. Čak ni najuzvišeniji članovi društva nisu

slobodni od etičkih obveza, kao što se vidi u etičkom sukobu Davida od Natana ("Ti si čovjek") zbog zavodjenja Bat-Šebe i organiziranja da se njezin muž ubije (2. Samuelova 12).

Ono što je upečatljivo u židovskoj etici je potvrda da Bog nije samo izvor etičke obveze, već je i sam njezina paradigma. U tzv. Kodeksu svetosti (Levitski zakonik 19) oponašanje božanske svetosti nudi se kao temelj ljudskog ponašanja kako u kultno-ceremonijalnoj tako i u etičkoj sferi. Osnovna zapovijed, "Budite sveti, jer sam ja, Gospodin Bog vaš, svet", leži u podlozi brige za ekonomski ranjive članove zajednice; obveze prema susjedima, najamnim radnicima i tjelesno hendikepiranim osobama; međuobiteljski odnosi; i stavovi prema strancima (tj. ne-Izraelcima). Prihvatljivo ljudsko ponašanje stoga je bilo "hoditi svim putovima Njegovim" (Pnz 11,22). Božansku pravednost i božansku samilost se uzimaju kao obrasci koje se treba oponašati u životu zajednice.

Imitatio Dei, oponašanje Boga, izraženo je u komentaru na Ponovljeni zakon 11:22 koji odgovara na pitanje kako je moguće hoditi "svim Njegovim putovima": "Budući da je On milosrdan i milostiv, pa budi milostiv i milostiv. Kao što je On pravedan tako i ti budi pravedan. Budući da je On svet, nastojte biti sveti" (Sifre Deuteronomy 85a). Još odvažnije, Bog je opisan kako oblači nage, njeguje bolesne, tješi ožalošćene i pokapa mrtve, tako da ljudska bića mogu prepoznati svoje obveze.

Židovska društvena i individualna etika

Ono što se ističe u cjelokupnom razvoju židovskih etičkih formulacija jest stalno prožimanje zajedničkih i individualnih obveza i briga. Pravedno društvo zahtijeva pravedne ljude, a pravedna osoba funkcionira unutar pravednog društva. Konkretno izražavanje etičkih zahtjeva u pravnim propisima odvija se s oba cilja, proces osnivanja svete zajednice i proces formiranja pobožnog, osobe postojane odanosti Bogu, popratni. Odnos između pravednog društva i pravednog pojedinca često je posredovan povijesnom situacijom, pa se u nekim razdobljima jedno ili drugo pomiče u središte praktičnog interesa. Kraj židovske države (70. – 135. n. e.) skratio je zajednički aspekt etičkih obveza, često ograničavajući raspravu na apolitičke odgovornosti, a ne na puni raspon društvenih uključenosti. Ponovna uspostava Države Izrael u 20. stoljeću stoga je ponovno otvorila područja za raspravu koja su tisućljećima bila ili ignorirana ili tretirana kao puka apstrakcija. To implicira da se puna etička odgovornost Židova

ne može provoditi samo unutar područja individualnih odnosa, već mora uključivati uključenost u život potpuno artikulirane zajednice.

Ova dvostruka uključenost najzornije je vidljiva u biblijskom razdoblju, kada su obje bile jednako prisutne kao božanska zapovijed i zahtjev. U rabinskom razdoblju, zbog novog političkog konteksta, komunalni aspekt se povlači, pa se rasprava uglavnom usmjerava prema odnosima među članovima židovske zajednice ili među pojedincima kao takvima i daleko od političke odgovornosti. Bez obzira na to, vrline za koje se smatralo da upravljaju tim odnosima bile su, u svom biblijskom okruženju, također zajedničke. Pravednost i suosjećanje bile su obveze države, upravljajući odnosom između političkih jedinica, kao što prva dva poglavlja Amosove knjige pokazuju očiglednim. U isto vrijeme, kao što pokazuje Mihej 6:8, činiti pravedno, voljeti milosrđe i ponizno hoditi s Bogom također su bile obveze pojedinca. S obzirom na situaciju u kojoj se nalazila židovska dijaspora nakon pobuna protiv Rima u 1. i 2. stoljeću n. e., individualac je postao primarni predmet zabrinutosti. Teorijski etički sustavi razvijeni su tek u srednjem vijeku, ali se već u ranom razdoblju shvaćalo da dinamika etičke teorije stoji iza praktičnog sustava Halahe, nabranja pravnih propisa. To je značilo da zakon pretpostavlja etičku srž koja je postojala prije objave i da su zakoni bili pravedni i milosrdni jer je Bog bio pravedan i milosrdan. Tako je učinjen pokušaj da se stotine propisa svedu na mali broj koji izražavaju etičku bit Tore.

Ključne moralne vrline u Židovstvu

U skladu s rabinskim razumijevanjem Tore, proučavanje se također smatralo etičkom vrlinom. Odlomci iz Mišne, koji se ponavljaju u tradicionalnom molitveniku, nabrajaju niz čestitih djela - poštovanje roditelja, djela nepokolebljive ljubavi, prisustvovanje bogoslužju dva puta dnevno, gostoprimstvo putnicima, posjećivanje bolesnika, klanjanje nevjesti, praćenje mrtvih do grobu, predanosti u molitvi, stvaranju mira u zajednici i u obiteljskom životu—i zaključiti izjavom da je proučavanje Tore glavna vrlina. Ulomci nabrojani u Mišni i molitveniku pokazuju složenu raznolikost etičkog ponašanja koje zahtijeva židovska tradicija. Roditeljskom poštovanju i obiteljskom miru pridodaju se odgovornost roditelja za djecu, dužnosti muža i žene u uspostavljanju i održavanju obitelji te etičke obveze koje se protežu od bračnih prava svakoga do zaštite žene ako je brak je otopljen. Biblijski opis Boga kao zastupnika siročeta i udovica i prijateljstva sa strancima, osiguravajući im hranu i odjeću (Pnz 10,18), ostao je čimbenik u

strukturi zajednice. Etički zahtjevi u gospodarskom životu izraženi su konkretno u odlomcima kao što je Levitski zakonik 19:35-36: "Ne grijehite u prosuđivanju, u mjerama duljine, težine ili količine. Imat ćeš prave vage, prave utege, pravu efu i pravi hin" (efa i hin su mjerne jedinice); još jedan primjer je Amosova gorka osuda onih koji "prodaju pravедnika za srebro i siromaha za par obuće" (Amos 2,6). Takve zabrane, zajedno s mnogim drugim posebnim propisima i moralnim zahtjevima, uspostavile su osnovu za široki program koji je nastojao upravljati, kako u pojedinostima tako i općenito, ekonomskim životom pojedinca i zajednice.

Odnosi unutar ljudske sfere nisu jedini predmet etičke brige; priroda se također smatra jednom od etičkih briga. Životinjski svijet, u biblijskom pogledu, zahtijeva milosrdno razmatranje, tako da se subotom ne samo ljudi nego i njihove domaće životinje moraju odmarati (Izl 20,10; 23,12). Zabranjeno je zlostavljanje tovarnih životinja (Pnz 22,4), a bezobzirno uništavanje životinjskog svijeta spada pod zabranu (Pnz 6-7). U rabinskom stavu prema stvaranju, cijela priroda je predmet ljudske brige. Dakle, stabla koja daju hranu u gradu pod opsadom ne smiju biti uništena, prema Deuteronomskom zakonu (Pnz 20:14-20). Proširenje ove i drugih biblijskih propisa rezultiralo je općom rabinskom zabranom, "Ne uništavaj," koja upravlja ljudskim korištenjem okoliša.

Židovski odnos prema nežidovskim kulturama i zajednicama

Kraj židovske države smanjio je opseg etičkih prosudbi u političkoj sferi, odnosi između židovske zajednice i drugih političkih struktura - posebice Rimskog i kršćanskog carstva i islamskih država - pružili su prilike za istraživanje etičkih implikacija takvih susreta. . Budući da su većinu tih situacija karakterizirale velike razlike u moći, sa Židovima kao slabijom stranom, razborita razmatranja su bila dominantna. Unatoč tome, židovske su vlasti nastojale na te vanjske aranžmane primijeniti etičke standarde koji su upravljali unutarnjim strukturama.

Problem odnosa između židovske zajednice, u kojem god obliku ona postojala, i drugih društvenih jedinica uvelike se zakomplicirao. Taj je odnos, odnos svjedočenja božanske namjere u svijetu. Praktično, ona se ljujljala između krajnosti izolacije i asimilacije, u kojima se ideal povremeno gubio iz vida.

U kulturološkom smislu, od svojih najranijih početaka, narod Izraela se susreo i konstruktivno uključio u ideje, oblike, ponašanja i stavove svojih susjeda. Izrael je preformulirao ono što je dobio u smislu vlastitih obveza i afirmacija.

U više od nekoliko prilika, kao u razdoblju naseljavanja u Kanaanu, odbacio je vjerske i kulturne ideje i oblike domorodačkog stanovništva. U drugim prilikama — kao u islamskoj Španjolskoj od 8. do 15. stoljeća — aktivno je tražila ideje i kulturne obrasce svojih susjeda, promatrajući ih iz vlastite perspektive i prihvaćajući ih kada se pokazalo da imaju vrijednost.

Niti jedno razdoblje Izraelova postojanja ne otkriva potpuno odbacivanje ili prezirnu predaju drugim kulturnim i političkim strukturama, već napetost, sa žarišnom točkom uvijek u pokretu različitim brzinama. Prilagodba židovstva i odnos s drugim društvenim i političkim jedinicama uključila je šire aspekte zajedničkog i individualnog života. Bez obzira na to je li pod takvim okolnostima korisno ili ne opisati židovstvo kao civilizaciju, važno je prepoznati da mora biti uključeno puno više nego što se obično podvodi pod pojam religija u modernim zapadnim društvima.

Formulacija židovskih etičkih doktrina

Etička pitanja judaizma često su izražavana u književnim djelima. Ne samo da su rabinski spisi stalno bili usmjereni prema uspostavljanju pravnih obrazaca koji utjelovljuju takve brige, nego su u srednjovjekovnom razdoblju ta pitanja obrađivana u raspravama o moralu; u etičkim oporukama, u kojima otac poučava svoju djecu o njihovim obvezama i ponašanju; u propovijedima; i u drugim oblicima. U 19. stoljeću tradicionalistički pokret Musar, Učitelj morala, u istočnoj Europi i filozofske rasprave novonastalog reformskog pokreta na Zapadu usredotočili su se na etiku. Doista, od političke i društvene emancipacije Židova, etička i društvena pitanja umjesto teoloških pitanja dobila su prednost. Često su se zastupana stajališta pokazala kao "judaizirane" verzije etičkih teorija ili političkih programa. Presudnije je pitanje jedinstvenosti i autoriteta židovske etike. Ponovna uspostava židovske države obnovila je mogućnost suočavanja s cijelim nizom etičkih odluka, zajedničkih i pojedinačnih. U takvoj situaciji etička zadaća ljudi ponovno postaje bitna i aktualna.

KRŠĆANSTVO

Kršćanstvo je monoteistička religija čiji temelji proizlaze iz života, naučavanja i uskrsnuća Isusa Krista. Unutar kršćanstva se razvijaju mnoge Crkve, katolička, pravoslavna, protestantska i mnoge druge. Načela koja najbolje opisuju temelje kršćanske vjere su:

- Monoteizam koji je opisan u Bibliji, Trojstvo u sebi sadrži tri osobe (Otac, Sin i Duh Sveti).
- Bog je transcendentan i apsolutan.
- Bog je stvoritelj, upravitelj i uzdržavatelj svega.
- Isus Krist je sin Božji koji je postao čovjekom, umro i uskrsnuo radi spasenja.
- Uskrsnuće tijela i besmrtna duša.
- Zagrobni život, raj, čistilište ili pakao.

Kršćanska etika

Kršćanska etika, ili moralna teologija je deontološka etika koja naglašava dužnosti, a također se usredotočuje na izgradnju moralnog karaktera. Kršćani priznaju dužnost naviještanja evanđelja, ispovijedanja vjere i štovanja Boga. Kršćani također smatraju da bi cijeli život trebali živjeti u skladu s Božjom voljom. Biti Božji narod znači slijediti Božji zakon, što znači hoditi putem istine (Psalam 25,4–5; 86,11) i pokoravati mu se (Rimljanima 2,8; Galaćanima 5,7; 1. Petrova 1,22; 3. Ivanova). 3–4). Dvojna zapovijed vrijedi: ljubiti Boga i ljubiti bližnjega (Matej 22,37-39). “Prebivati u ljubavi” znači prebivati u Bogu, koji je i istina i ljubav (1. Ivanova). Ljubav i istina su vrlo bitne stavke u životu svakog istinskog kršćanina.

Povijesno gledano, kršćansko etičko učenje ima dva veoma bitna biblijska događaja: Deset Božjih zapovijedi (Izl 20,1–17; Ponovljeni zakon 5,6–21) i Govor na gori (Matej 5–7). Bilo bi pogrešno ostaviti naglasak na jednom ili drugom. Dekalog, kako se ponekad naziva Deset Božjih zapovijedi, ostaje na snazi za kršćane, iako je božanska osnova koja utemeljuje savez između Boga i njegovog izabranog naroda proširena, prema kršćanskom vjerovanju, otkupiteljskim djelom Isusa Krista. Kršćani su smatrali da se drugi dio Zakona - poštivanje roditelja i odbacivanje ubojstva, preljuba, krađe, lažnog svjedočenja i pohlepe - primjenjuje univerzalno, srž "prirodnog zakona" koji se proteže izvan zajednice koja je primila Božje

“posebno otkrivenje”. U tom pogledu, ono funkcionira barem kako bi zaštitilo društvo od najgoreg razaranja grijeha sve dok propovijedanje evanđelja ne postigne svoj puni opseg i konačni cilj.

U Govoru na gori, Isus je pozvao svoje učenike da budu "savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski ” (Matej 5:48). U Blaženstvima (Matej 5:1-12), blagoslovima koje je Isus ponudio u Govoru na gori, on je objavio da su kvalitete i moći nadolazećeg Božjeg kraljevstva dostupne njegovim sljedbenicima na takav način da će nositi posebno svjedočanstvo za Boga pred svijetom (Matej 5:14-16). Kršćani su vjerovali da je ići "teškim putem" (Matej 7:13-14) moguće zahvaljujući božanskom daru Duha Svetoga (Luka 11:9-13; usp. Matej 7:7-12).

Kršćanski etički nauk i praksa su u prvim stoljećima određena zanimanja smatrala nespojivima s postajanjem kršćaninom. Prema Apostolskoj predaji kršćanima nisu mogli postati vlasnici bordela, prostitutke, kipari, slikari, čuvari idola, glumci, vozači kočija, gladijatori, vojnici, mađioničari, astrolozi i vračari. Srednjovjekovne kateheze uključivale su Dekalog, Blaženstva i popise vrлина i mana. Redovito vršenje sakramentalne pokore služilo je formiranju individualnog karaktera i ponašanja.

Mnogo materijala je zapisano u crkvenim propisima poznatijim kao kanonsko pravo. Dok su najraniji kršćani mogli vršiti mali ili nikakav utjecaj na građanske vladare, "obraćenje Carstva" pod carevima Konstantinom i Teodozijem iz 4. stoljeća omogućilo je biskupima da imaju pravo glasa u osobnim i političkim poslovima careva i u širem životu društva. U pravnim sustavima koji su bili većinom kršćanski, utemeljenje pravnog sustava je bilo inspirirano i temeljeno na kršćanskom učenju.

Kršćanska društvena i individualna etika

Sveti Augustin nas upućuje na subjektivne izvore svojim mudrim savjetom : „Ne Izlazi vani, vrati se u sam sebe. Istina boravi u nutrini čovjeka!“

Dakle, istinu o izvorima etike ćemo potražiti u samome sebi te u dubinama ljudske duše. Tu su tri razgovijetna izvora morala, a to su razum , volja i savjest. Razum je prvotno vrelo ljudskosti i svakoga ljudskoga djelovanja i posebno onoga koji je vlastit

samo čovjeka i to etičkoga. Volja je unutarnji izvor moralnosti to jest ona je usko povezana s razumom i samo je novi vid uma i taj um se zove naum. Um se pretvara u naum i tu se ostvaruje volja i na taj način um postaje djelotvoran i učinkovit naum. Savjest je intimna osobna moć i sposobnost moralnosti ljudskih čina, to jest onaj glas u nama što nam može prepoznati što je dobro a što je zlo. (Bezić, 1995., str. 55- 64)

Potrebno je naglasiti bitnu zapovijed koja se pojavljuje u Evanđelju , a to je „ Ljubi Boga iznad svega, a bližnjega svoga kao sebe samoga.“ Osim bližnjega bitna stavka unutar kršćanske etike je neporecivo i neuništivo dostojanstvo ljudske osobe. Ono ima ontološki temelj u neposrednom i živom iskustvu Boga. Kolika je važnost, vrijednost i značenje dostojanstva ljudske osobi, govori činjenica da su sve moralne smjernice u funkciji učinkovite zaštite istog dostojanstva. Što se u konačnici krije pod pojmom dostojanstva ljudske osobe, na to neprestano odgovara povijesni proces uvijek dubljega i potpunijega razumijevanja neotuđivoga dostojanstva ljudske osobe.

Potrebno je naglasiti vrlo značajnu antropološka implikaciju kršćanstva, a to je temeljna jednakost između svih ljudskih bića. Ova jednakost ima temelj u tajni utjelovljenja odnosno u povijesnoj činjenici da je sam Bog u Isusu Kristu postao jednak čovjeku. Ne kaže se da je postao jednak određenom čovjeku, nego da je postao jednak čovjeku kao takvom, bez obzira da li je star ili mlad, Židov ili Grk, muško ili žensko. U današnje vrijeme vrijedi ista stvar za kršćane, svi samo jednaki, bez obzira na dob, godine, spol i sve ostale čimbenike po kojima se razlikujemo. Za kršćane, Isus Krist svojim čovještvom postaje jednak čovjeku, u Isusu Kristu Bog postaje neoborivi i neuništivi temelj jednakosti među svim ljudima.

Ključne moralne vrline u kršćanstvu

Vrijednosti koje uči Biblija ponekad mogu biti različite svjetovnim vrijednostima: ljubaznost i poštovanje prema svim ljudima umjesto moći; poniznost umjesto statusa; poštenje i velikodušnost umjesto bogatstva; samokontrola umjesto samoprepuštanja; oprost umjesto osvete. Kršćanske vrijednosti promiču mir i dobru volju među ljudima u skladu s Božjim naumima.

Nikada nećemo postići savršenstvo u ovom životu, ali oni ljudi koji se trude biti poslušni Bogu često pronadu osjećaj radosti i mira s kojima se nijedna svjetovna nagrada ne može mjeriti!

Obožavajte samo Boga. Jednog je dana vjerski vođa upitao Isusa koja je od zapovijedi najvažnija:

"Najvažniji", odgovori Isus, "jest ovaj: 'Čuj, Izraele, Gospodin Bog naš, Gospodin je jedan. Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim i svom snagom«. (Marko 12:28-30)

Budite ljubazni prema svim ljudima. Nakon što je rekao da je *"Ljubi Gospodina Boga svoga"* najvažnija zapovijed, Isus je nastavio, Druga je ova: *„Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe. Nema veće zapovijedi od ovih."* (Marko 12:31)

Budi ponizan. Poniznost ili biti ponizan je kvaliteta uljudnog poštovanja prema drugima. Suprotno je agresivnosti, aroganciji, hvalisavosti i taštini. Djelovanje s poniznošću ni na koji način ne poriče vlastitu vrijednost. Umjesto toga, potvrđuje urođenu vrijednost svih osoba. Poniznost je upravo ono što je potrebno za život u miru i skladu sa svim osobama. Raspršuje bijes i liječi rane. Omogućuje nam uvid u dostojanstvo i vrijednost svih Božjih ljudi. Poniznost razlikuje mudrog vođu od oholog koji traži moć što je vidljivo u (Izreke 17:7, Matej 20:20-28).

Budi iskren. Poštenje se smatra vrlo važnom vrijednosti u Bibliji, a bilo kakva prijevara u svrhu stjecanja prednosti ili štete nekom drugom zabranjena je. Obmana može biti lažima, varanjem, aluzijama ili nekazivanjem cijele istine. Prečesta je pojava u oglašavanju, poslovanju, politici i svakodnevnom životu. Moramo se snažno oduprijeti iskušenju da se uključimo u bilo koji oblik krađe, varanja, prijevare, aluzije, klevete ili ogovaranja.

Racionalizacija je oblik samozavaravanja kojim sami sebe uvjeravamo da su grešni postupci opravdani kako bismo postigli dobar rezultat, ali to je zapravo samo još jedan oblik nepoštenja (Galaćanima 6:7-8, Jakovljeva 1:26, 1. Ivanova 1:8). Svetost je u življenju po zapovijedima, a ne u postizanju krajnjeg rezultata (Matej 4:8-10, 16:26). U biblijskom učenju cilj ne opravdava sredstvo!

Živite moralnim životom. „Ne shvaćate li da je vaše tijelo hram Svetoga Duha kojega vam je Bog dao i da on prebiva u vama? Vi ne pripadate sebi jer je Bog za vas platio otkupninu. Zato svojim tijelom trebate proslavljati Boga.“ (1. Korinćanima 6:19-20)

Budite velikodušni s vremenom i novcem. Biblija nam govori da velikodušno dijelimo s onima koji su u potrebi, a dobre stvari doći će nam zauzvrat. Svatko od nas ima nešto za ponuditi nekome u potrebi. Možemo dati svoj novac i svoje vrijeme u dobrotvorne svrhe, biti prijatelj nekome tko je bolestan ili usamljen, volontirati ili odabrati zanimanje usmjereno na pružanje usluga. Svoje vrijeme možemo nesebično posvetiti supružniku, djeci ili roditeljima.

„Doista, dok bijasmo u vas, ovo vam zapovijedamo: Tko neće da radi, neka i ne jede! A čujemo da neki od vas žive neuredno: ništa ne rade, nego dangube. Takvima zapovijedamo i zaklinjemo ih u Gospodinu Isusu Kristu: neka s mirom rade i svoj kruh jedu. Vama pak, braćo, neka ne dodija činiti dobro.“ (2. solunjanima 3:10-13)

Practicirajte ono što propovijedate; Ne budi licemjer. Ako je postojala ijedna skupina ljudi koju Isus nije podnosio, to su bili licemjeri. Farizeji Isusova vremena bili su vjerska i politička stranka koja je inzistirala na vrlo strogom poštivanju biblijskih zakona o desetini, ritualnoj čistoći i drugim stvarima. U isto vrijeme, mnogi farizeji zaboravili su pravi duh i namjeru zakona i postali samozadovoljni, samopravedni, snobovski i pohlepni.

„Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri! Vi ste kao okrečeni grobovi. Izvana izgledaju doduše lijepi, a iznutra su puni kostiju mrtvačkih i svakoga smrada. Tako se i vi izvana pokazujete ljudima pravedni, a iznutra ste puni licemjerja i zloće. Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri! Vi gradite grobove prorocima i krasite spomenike pravednicima I govorite: "Da smo mi živjeli u dane otaca svojih, ne bismo se s njima ogriješili o krv proroka, Stim sami svjedočite, da ste sinovi

onih, koji su pobili proroke. Tako dopunjate mjeru otaca svojih, Zmije i leglo gujino, kako ćete umaći osudi paklenoj?“ (Matej 23:27-33)

Ne osuđuj. Živjeti moralnim životom znači preuzeti odgovornost za kontrolu vlastitog ponašanja. Ako kažemo ili čak mislimo da smo bolji od ljudi koje smatramo "grešnicima", krivi smo za grijeh samopravednosti. Nije naše pravo gledati s visoka, kritizirati, suditi, osuđivati ili pokušavati kontrolirati druge ljude. Sud treba prepustiti Bogu.

„Ne sudite! I nećete biti suđeni. Jer kakvim sudom sudite, onakvim će vam se suditi, i kakvom mjerom mjerite, onakvom će vam se mjeriti. Što vidiš trun u oku brata svojega, a brvna u oku svojemu ne osjećas? Ili kako možeš reći bratu svojemu: "Daj da izvadim trun iz oka tvojega, a eto brvno u oku tvojemu? Licemjere, izvadi najprije brvno iz oka svojega! Tada ćeš vidjeti, kako da izvadiš trun iz oka brata svojega.“ (Matej 7:1-5)

Ne budi osvetoljubiv. Isus je rekao da u životu kršćanina nema mjesta za mržnju, zamjeranje, osvetu, odmazdu ili osvetu.

„Čuli ste, da je bilo rečeno: Oko za oko, zub za zub! A ja vam kažem: Ne opirite se zlu, nego ako te tko udari po desnom obrazu, obrni mu i drugi! Hoće li tko da se pravda s tobom i košulju tvoju da uzme, pusti mu i kabanicu!“ (Matej 5:38-40)
„Čuli ste, da je bilo rečeno: Ljubi bližnjega svojega i mrzi na neprijatelja svojega! A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje svoje i molite se za one, koji vas progone!“ (Matej 5:43-45)

Opraštaj. Bog je milostiv i oprašta naše grijehе i propuste. Na isti način, kršćani moraju biti milosrdni i oprostiti drugim ljudima koji griješe protiv njih ili im čine zlo. „*Ako otpuštate ljudima pogrješke njihove, otpustit će i vama Otac vaš nebeski. Ako li ne otpuštate ljudima, ni Otac vaš neće otpustiti pogrešaka vaših.*“ (Matej 6:14-15)

Kršćanski odnos prema nekršćanskim kulturama i zajednicama

Tri su tradicionalna modela odnosa kršćanstva prema drugim vjerama: ekskluzivizam, inkluzivizam i pluralizam. Ekskluzivni model karakterizira misao da nema spasenja izvan kršćanske vjere; ovaj model obično prihvaćaju kršćanski fundamentalisti. Inkluzivni model je vođen mišlju da je uključivost bitan aspekt Božjeg milosrđa, a kršćani bi ga trebali pratiti. Pluralizam se može promatrati kao određena kritika ekskluzivizmu jer pluralisti zastupaju mišljenje da ne može samo jedna religija imati odgovore, ne može samo jedna religija biti u pravu, a samim time činiti sve druge religije u krivu.

ISLAM

Islam, svjetska religija koju je objavio Allah dž.š. preko poslanika Muhameda. Riječ islām je izvedenica arapskog glagola *esleme* koji znači biti pokoran, a iz istog korijena dolazi riječ selam koja znači mir. Na Allaha se gleda kao na jedinog Boga – stvoritelja, održavatelja i obnovitelja svijeta. Allahova volja, kojoj se ljudska bića moraju pokoriti, obznanjena je kroz svete spise, Kur'ān, koji je Allah objavio svom poslaniku, Muhammedu. U islamu se Muhamed smatra posljednjim u nizu poslanika (uključujući Adama, Nou, Abrahama, Mojsija, Salomona i Isusa), a njegova poruka istovremeno dovršava i upotpunjuje "objave" pripisane ranijim poslanicima. Islamska teologija u sebi sadrži nauku o Bogu, nauku o poslanicima i objavama i eshatologiju. Akaid je znanost koja proučava sve navedene discipline.

Sastavnice islama su:

- Imana, čvrsto i nepokolebljivo vjerovanje
- Islama, praktično svjedočenje i življenje islama
- Ihsana, činjenje dobrih djela kao plod pokornosti i vjere Allahu dž.š.

Prethodno navedene sastavnice čine cjeloviti islam. Odvojeno prihvaćanje, drugačije tumačenje, parcijalno promatranje i ograničavanje vjere na jednu od sastavnica čini pogrešno razumijevanje izvornog nauka islama. Islam također sadrži svoj politički, ekonomski i sudski sustav.

Islamska etika

Islam je naslijedio strogi monoteizam židovske vjere. Osnova islamske etike je apsolutni autoritet Allahove volje. Ispravno ponašanje je ono koje je Allah propisao. Allahova volja odgovara njegovim mnogim osobinama objavljenim u Kur'anu. Islam smatra da je konačno i idealno otkrivenje Allahovog karaktera i volje dato preko Muhameda i da dobrobit ljudi ovisi o poslušnosti i ispunjenju te volje. Islam razvija duboki osjećaj bratstva među svojim vjernicima. Jedno od temeljnih vjerovanja islama je da je Bog milostiv i kroz ovo vjerovanje se potiče i nagrađuje humanitarnu brigu. Molitva (namaz) i sadaka (zekat) su važne dužnosti svakog muslimana.

Islamska društvena i individualna etika

Kada se temeljito i duboko pogleda u učenja islama, dolazi se do zaključka da su usmjereni na stvaranje pravedno uravnoteženog ljudskog društva u kojem svaki pojedinac igra važnu ulogu ulogu u njegovoj izgradnji i gdje svatko sebe smatra odgovornim za svoje postupke. Krajnji izvor od svih učenja islama je sam Gospodar, Stvoritelj ovog svemira.

Etički sustav u islamu predstavljen je u svom posebnom obliku, poznatijem kao šerijat – islamski društveno/pravni sustav. Prema islamu, sve što vodi do dobrobiti pojedinca ili društva je moralno dobro, a sve što je štetno je moralno loše.

Islam vodi čovječanstvo na svim poljima života bilo da su domaći, društveni, ekonomski ili politički, itd. Društveni učenja su usmjerena na to da društvo postane uzorno, ispunjeno svom srećom, blagostanjem, osjećajem tolerancije i međusobnog uvažavanja. Islam je dao koncept o Ḥusn al-Sulūk (dobrom ponašanju), al-Birr (pobožnosti), al-A‘māl al-Šāliḥah (pobožnim djelima), Ḥuqūq wa Farā’id (pravima i dužnostima), Ta‘āwun ‘alā al-Birr wa alTaqwā (suradnji u pravednosti; nesuradnji u bezbožništvu) i ostalim bitnim pojavama koje se tiču pojedinca i društva. Islam nas zapravo potiče da održavamo zdrave i uređene odnose s drugim bićima. Potiče uljudnost, poniznost, toleranciju i izravno, ali pravedno suočavanje s raznim društvenim odnosima. Kako bi ispunili etičke vrijednosti potrebno je podrediti sebe, a i navesti druge da djeluju na isti način. Upravo to je neophodno za ispunjen i miran suživot u društvu.

Ključne moralne vrline u Islamu

Ljudska duša posjeduje četiri različite moći. To su: razum, ljutnja, strast i moć mašte (al-quwwah al-wahmiyyah ili al-`amilah). Ono što sada trebamo primijetiti jest da će pročišćavanje i ispravno treniranje svake od ovih moći rezultirati pojavom određene sposobnosti u ljudskom biću. Pročišćavanje i ispravno treniranje moći intelekta rezultirat će razvojem znanja, a zatim i mudrosti, u ljudskom biću. Pročišćavanje i ispravno treniranje snage gnjeva rezultirat će pojavom sposobnosti hrabrosti, a potom i strpljenja (hilm). Pročišćavanje i ispravno treniranje

snage strasti i želje rezultirat će razvojem sposobnosti čednosti, a potom i velikodušnosti, a pročišćavanje moći imaginacije uzrokovat će pojavu sposobnosti pravednosti u ljudskom biću.

Moralne vrline su, dakle: mudrost, hrabrost, čednost i pravednost. Suprotna svojstva od njih su: neznanje, kukavičluk, pohlepa (proždrljivost i požuda), nepravda i tiranija.

Mudrost znači posjedovanje razumijevanja objekata svijeta koje se slaže sa stvarnošću stvari. Prisutnost hrabrosti i čestitosti znači da su moći ljutnje i želje u potpunosti pod zapovjedništvom intelekta i potpuno oslobođene od okova požude i egoizma. Što se tiče pravde, ona se odnosi na stanje kada je moć imaginacije potpuno pod zapovjedništvom snage intelekta. Ovo podrazumijeva regulaciju svih moći duše pomoću moći intelekta. Drugim riječima, prisutnost sposobnosti pravednosti u duši zahtijeva prisutnost ostale tri sposobnosti mudrosti, hrabrosti i čestitosti.

Ovdje treba istaknuti jednu važnu stvar. Prema mišljenju islamskih etičara, osoba koja je u sebi razvila četiri sposobnosti nije vrijedna hvale osim ako posjedovanje ovih vrlina ne koristi i drugim ljudima. To nam govori razum. To jest, govori nam da čisto unutarnje i privatne vrline nemaju veliku vrijednost, a njihov posjednik ne zaslužuje pohvalu.

Islamski odnos prema neislamskim kulturama i zajednicama

Politički, društveni, ekonomski i pravosudni sustavi u islamskoj civilizaciji nisu ograničeni samo na poslove muslimana i nemuslimana u islamskoj državi, već su se bavili i organiziranjem odnosa između države i njezinog naroda s drugim zemljama i njihovim građanima. Za to je islam dao niz parametara i zasnovao nekoliko principa koji upravljaju ovim odnosima kako u vrijeme mira tako i u vrijeme rata.

Mir je istinsko porijeklo islama. Nije slučajnost da je riječ Islam izvedena iz pojma "mir" i da je mir jedan od najistaknutijih islamskih načela, ako ne i najvažniji od svih pronađenih načela. Također je potrebno dodati da je selam (mir) sinonim iste riječi, Islam. Mir u islamu je izvorno stanje koje dopušta tu suradnju, na mir se može gledati kao na znanje koje promovira dobro među ljudima. Islam gleda na nemuslimane s pravdom i podučava muslimane da ih vide

kao braću i sestre. Stanje izvornosti, tj. mir, između muslimana i nemuslimana, moraju održavati muslimani i zabranjeno im je napadati, nanositi štetu ili inicirati sukob protiv nemuslimana.

ETIKA

Etika je filozofska disciplina koja sustavno razmatra i razumijeva ono što je dobro, a što loše. Osim sustavnog razmatranja u etici je veoma bitna i primjena etičkih načela i rješenja koje smo spoznali. Upravo zato se etiku naziva praktičnom filozofskom disciplinom. Etika se često definira kao znanost o ljudskom djelovanju koja se bavi moralom i moralnim običajima pa upravo zbog toga zaslužuje naziv: znanost o moralu. Etiku također možemo definirati kao temeljito razlučivanje dobra i zla. Traganje za razlikom između dobra i zla je jedna od karakteristika etike. Objekt etike je ispravno (moralno) djelovanje.

Moralni sustavi unutar etike su: etika vrline, etika dužnosti, etika dobrobiti i etika ljubavi. Kriterij moralne ispravnosti jest vrlina koja je najveća dobrobit za najveći broj ljudi. Moralnost može biti neposljedična ili posljedična, a upravo to čini razliku između različitih moralnih sustava.

Unutar neposljedične etike dobro se ostvaruje na temelju kreposti što osobu koja tako djeluje čini dobrom osobom, a također se može djelovati i na temelju dužnosti što osobu koja tako djeluje jednostavno čini izvršiteljem svoje dužnosti.

Unutar posljedične etike se ostvaruje dobrobit ili korist. Ako se dobrobit ili korist ostvaruje za izvršitelja djelovanja onda je izvršitelj egoist, ako se dobrobit ili korist čini za drugoga onda je izvršitelj altruist, a ako izvršitelj čini dobro za sve uključene onda je utilitarist.

Dilema koja se javlja unutar etike se naziva etičkom dilemom. Etička dilema se sastoji od dva moralna imperativa od kojih se može ispoštovati samo jedan što znači da djelovanje u skladu s jednim moralnim imperativom podrazumijeva kršenje drugog. Promatrajući etičku dilemu s logičkog aspekta shvaćamo da se radi o isključnoj disjunkciji. Što činiti kada se susretnemo s dva moralna imperativa, a ne možemo ispoštovati oba niti učiniti nešto treće? Najčešće je najbolje rješenje dovođenje vrijednosti iz moralne dileme u hijerarhijski odnos pri čemu je jedna vrijednost viša, a druga vrijednost niža. Nakon uspostavljanja hijerarhijskog odnosa, najbolje i najispravnije bi bilo višu vrijednost ostvariti, a nižu vrijednost prekršiti.

Bitnu ulogu u svakoj etičkoj dilemi ima savjest. Savjest je subjektivna analiza vlastitog djelovanja. Upravo zato što je savjest subjektivnog karaktera ne može ju se uzeti za objektivno mjerilo. Iako je subjektivna, savjest je radnja koja je neophodna za moralno ispravno djelovanje. Strah od kazne je samo jedan od elemenata koji podsvjesno formira savjest pojedinca.

Kroz povijest možemo vidjeti različita shvaćanja savjesti. U kršćanskoj tradiciji se savjest shvaćala kao sudioništvo u božanskom. Immanuel Kant na savjest gleda kao na funkciju autonomnog uma. John Locke smatra da je savjest nastala kao proizvod društveno-odgojnog određenja. Sigmund Freud vjeruje da se savjest javlja kao rezultat moralnih konflikata. Savjest je potrebno oblikovati kako bi mogli moralno rasti i razvijati se, ali bez obzira na uloženu količinu napora, savršena i nepogrešiva savjest ne postoji.

PODRUČJA ETIKE

Etika ili moralna filozofija, je filozofska disciplina koja proučava moral. Etika se dijeli na dva osnovna područja: metaetiku i normativnu etiku. Normativna etika i metaetika mogu se, a često se i promatraju kao dva različita i potpuno odvojena pojma. Zapravo, neki filozofi vjeruju da se moraju držati potpuno odvojenima. Nekognitivisti smatraju, na primjer, da njihova metaetička teorija prema kojoj etička uvjerenja izražavaju nekognitivne stavove kojima nedostaje istinita vrijednost ne govori ništa o tome koje etičke stavove netko može iskreno priznati: ona ostavlja normativnu etiku u potpunosti netaknutom. Razdvojenost između normativne teorije i metaetike također se odražava u načinu na koji se etika obično proučava i shvaća.

Metaetika

Metaetika je područje etike koje se bavi moralnim teorijama i njihovom moralnom semantikom, moralnom epistemologijom, moralnom metafizikom i moralnom psihologijom. Metaetika se često spominje kao govor o naravi i opravdanju etike. Metaetika se bavi opisivanjem etičkih sustava i traži odgovore na pitanja o određenom etičkom sustavu. Metaetika se također bavi propitivanjem objektivnosti, spoznatljivosti i sličnih čimbenika etičkih sustava. Potreba za etikom se javlja kada nastupa etička refleksija koja nastaje kao posljedica moralnog stanja u kojem se moralna pravila i vrijednosti stavljaju u pitanje. Moralni sukobi često dovode do mijenjanja moralnih pravila i vrijednosti određenog društva. Moral je konstantno prisutan u društvu i sklon je promjenama. Gledajući na moral iz antropološke perspektive vidljivo je kako različite ljudske zajednice imaju različite moralne vrijednosti. Razlika između moralnih pravila različitih ljudskih zajednica je najvidljivija kada se uspoređuju moderna i zapadna društvena zajednica sa zajednicom koja je manja i izolirana od vanjskih utjecaja. Razlika u moralno prihvatljivom ponašanju između takvih dviju zajednica će biti velika jer određena ponašanja koja su za jednu zajednicu nemoralna i neprihvatljiva za drugu mogu biti moralna i poželjna.

Normativna etika

Normativna etika se bavi etičkim sustavima uz pomoć kojih nam pomaže usmjeriti naše djelovanje u skladu sa određenim etičkim sustavom. Normativna etika nas usmjerava ka ispravnom djelovanju jer uz pomoć nje znamo što trebamo činiti. Unutar normativne etike

nalazimo načine djelovanja koji su univerzalno prihvatljivi. Primijenjena etika nam također govori što trebamo činiti i pomaže nam u usmjeravanju našeg djelovanja, ali iz određenog aspekta (individualnog, socijalnog, poslovnog, pravnog i drugi).

Problem koji se javlja je problem odnosa između teorije i primjene jer moramo znati teoriju kako bi znali primijeniti istu.

POSLOVNA ETIKA

„Poslovna etika (PE) ili etika poslovanja je cjelina prihvatljivih oblika djelovanja u poslovnim organizacijama ili cjelina načela i standarda koji određuju prihvatljivo djelovanje u poslovnim organizacijama i promicanje društvene odgovornosti.” (Jalšenjak i Krkač, 217)

Poslovna etika se svodi na dva elementa. Prvi element je moral, on dolazi zajedno uz legalnost i profitabilnost. Ponekad se moralnost može činiti kao mana, ali upravo moral dugoročno pospješuje svaki posao. Drugi element je primjena osnovnih etičkih načela poput: poštuju zakone, poštuju tuđa prava, ne varaj, ne šteti drugima, održi riječ i slično. Prema načelima poslovne etike, svako djelovanje mora biti moralno ispravno prema: osobnim vrijednostima, klijentima, svima koji posluju, interesnim skupinama, javnom mnijenju i zakonima.

Moralna ispravnost korporacijske društvene odgovornosti i poslovne etike nastaje iz pristojnosti i kulture što je u skladu sa postojećim zakonima, pravnim uredbama i etičkim kodeksima. Korporacijska društvena odgovornost i moralna etika izgrađuju, propisuju i uređuju sva djelovanja koja nisu obuhvaćena već postojećim zakonima i zakonskim uredbama. Društveno odgovorno ponašanje se treba poticati, a isto tako i učiti. Društveno odgovorno ponašanje učimo proučavanjem etičkog kodeksa po kojem kasnije djelujemo. DOP se pojavljuje u četiri oblika: etičkom, pravnom, ekonomskom i voljnom. U trenutnom poslovnom svijetu se najprije djeluje u skladu sa ekonomskim, zatim pravnim, moralnim pa etičkim vrijednostima.

Djelovanje u skladu s poslovnim etikom nije jednostavno jer postoje mnoge dimenzije koje također utječu na nas, poput poslovnih interesa, zakona i slično. Moralno ispravno djelovanje ima cijenu i nije uvijek najisplativije. Djelovanje u skladu s etičkim kodeksima, poslovnim etikom i moralno ispravno djelovanje ne moraju značiti manji profit, dapače najčešće kompanije koje djeluju moralno ispravno ostvaruju veću uspješnost u poslovanju. Troškovi moralno ispravnog djelovanja postoje i možda nisu isplativi u početku, ali s vremenom troškovi postaju isplativiji i uklanja se nemoralna konkurencija. Moralno ispravno djelovanje se isplati i pospješuje poslovanje.

Svrha poslovne etike

Svrha poslovne etike je oblikovati način poslovanja i interpretirani moralno prihvatljivo djelovanje. Poslovna etika određuje moralnu praksu. Poslovna etika također rješava moralne prijestupe, mijenja moralnu praksu kada je to potrebno i određuje djelovanje u novonastalim načinima poslovanja.

Najbitnija zadaća poslovne etike u praksi je donošenje i djelovanje u skladu sa moralno ispravnim poslovnim odlukama. Bitno je izdvojiti etičke komponente kako bismo mogli donjeti pravu odluku. Moralne poslovne odluke moraju biti racionalno donesene kako bi bile prikladne djelovanju kojem ih namjenjujemo. U tome nam može pomoći nekoliko općih koraka u donošenju odluka:

- Trebamo znati koji učinak želimo postići
- Precizno definirati problem
- Objektivno sagledati sve poteškoće
- Stvoriti alternativna rješenja
- Doći do najboljeg rješenja koje u konačnici odabiremo
- Razviti pojedinačne korake u rješavanju problema
- Prepoznati dobrobiti donesene odluke

Potrebno je naglasiti da za donošenje moralno ispravne poslovne odluke potrebno je imati ispravan moral i ispravne vrijednosti. Također su bitne i etičke norme, poput: pravde, poštenja, integriteta, povjerenja ... Veoma je bitno shvatiti da djelovanje u skladu sa svim zakonima i propisima ne mora biti moralno ispravno djelovanje. Osjećaj za druge je ključan.

Nameće se pitanje, gdje i kako steći ispravan moral i ispravne vrijednosti, koji su od iznimne važnosti za poslovnu etiku? Također se nameće pitanje osjećaja za drugoga, kako steći osjećaj za drugoga?

RELIGIJSKI PRISTUP POSLOVNOJ ETICI

Unazad nekoliko desetljeća je povećan naglasak na učenje i primjenu znanja iz područja poslovne etike. Vrlo relevantno pitanje je uloga vjere i vjerskih uvjerenja o etičkim poslovnim praksama u zajednici. U prethodnom poglavlju se nameću pitanja o ispravnim vrijednostima, moralu i osjećaju za drugoga, ali se uz ta pitanja postavljaju i beskonačna druga poput: Pomažu li vjeronauk i odgoj proizvesti više etičkih poslovnih menadžera? Što nas uče religije o stvaranju bogatstva u skladu s etičkim praksama?...

U abrahamskim religijama – kršćanstvu, islamu i judaizmu – opsežno su opisane vrijednosti, pravni kodeksi ponašanja o upravljanju poslom, radnim mjestom te akumulaciji i korištenju bogatstva. Na primjer, u islamu osnova ovih kodeksa i zakona je sveto pismo, Kuran, čija su učenja prikazana u izrekama i životu proroka Muhameda. U kršćanstvu su osnova Stari zavjet i Novi zavjet. Za judaizam, izvori su Tora ili Tanah i Talmud i Midraš.

Religija o podmićivanju

„Podmićivanje – nekome platite određenu sumu novca, a ta osoba vam za uzvrat da neki proizvod ili pruži uslugu. Ako ovako odredimo podmićivanje, onda je to sasvim normalan poslovni potez koji se nikako ne razlikuje od nekog drugog. Podmićivanje je dosta blisko ucjenjivanju jer postoji protuzakonnost postupka, ali se i razlikuje jer postoji pristanak, a izostaje prisila. Podmićivanje je dakako središnji čin kojim se određuje korupcija kao plaćanje dobrima ili uslugama (informacijama primjerice) kako bi se neki potupak koji ima zakonsku kakvoću i vrijeme izvedbe izvršio brže i kvalitetnije.“ (Jalšenjak i Krkač, 627)

Prema židovskoj perspektivi, podmićivanje čini grešnike. „S grješnicima nemoj pogubiti duše moje, ni života mojega s krvnicima, Kojima je zločinstvo prionulo za ruke, i kojima je desnica puna mita! Jer ja hodim putem svojim u nedužnosti, izbavi me i budi mi milostiv!“ (Psalam 26:9-11)

Podmićivanje također kvari savjest. „Ne uzimaj mita, jer mito zasljepljuje one, koji vide, i izvrće stvar pravednu.“ (Izlazak 23:8)

Podmićivanje izopačuje pravdu. „Kako postade bludnicom vjerni grad, koji je bio pun pravice! Nekoć je stanovala u njemu pravednost, a sada - krvnici. Srebro tvoje postade troska, vino tvoje

razvodnjeno. Knezovi su tvoji buntovnici, drugovi kradljivcima. Oni svi ljube mito i lete za novcima. Siroti ne daju pravice i parnica udovice ne dolazi pred njih.“ (Izaija 1:21-23)

Primjer su nam također Samuelovi sinovi. „Ali sinovi njegovi nijesu išli putovima njegovim, nego su udarili za dobitkom, primali su poklone i izvrtali pravdu.“ (1. Samuelova 8:3)

Kršćanska perspektiva, temeljena na temelj židovskog Starog zavjeta, uključuje sve gore navedene citate. U Dodatku, sljedeći citati dodani su iz Kršćanskog Novog zavjeta:

Simon je pokušao kupiti moć djeljenja Duha Svetoga koju je uočio u polaganju ruku od strane Apostola. Petar ga kori u Djelima apostolskim 8:17-22. Suština prijestupa je sadržana u stihu 20 kada mu Petar reče: "Novci tvoji neka budu s tobom na propast, što si pomislio, da se dar Božji može dobiti za novce.“ (Djela Apostolska 20:8)

Feliks, namjesnik Judeje, je bio u zatvoru s Pavlom i shvatio da nije kriv po svim optužbama, ali je želio da Pavao plati mito za njegovu slobodu. Želja za mitom je sadržana u stihu 26, koji glasi: „A usto se je i nadao, da će mu Pavao dati novaca, zato ga je češće dozivao i s njim se razgovarao.“ (Djela Apostolska 24:26)

I Petar i Pavao odbili su zahtjev za sudjelovanje u podmićivanju. Peter je odbio prihvatiti mito, a Pavao je odbio platiti mito.

Prema islamskoj perspektivi, podmićivanje je smatra se oblikom korupcije i jest jako obeshrabren. Teret nije samo na birokrat za zahtijevanje ili prihvaćanje mito, ali i na korporaciju ili tvrtku koji nudi mito.

“..osoba koja daje mito i tko uzme mito, oboje će izgorjeti u paklu.“ (Izreka Poslanika)

Kur'an se bavi podmićivanjem neizravno u sljedeći stih (poglavlje 2; v: 188),

“I ne jedite svoju imovinu među sebe za ispraznosti, ne niti koristiti kao mamac za suce, s namjerom da vi može pojesti krivo i svjesno a malo (tuđe) imovine.”

Potrebno je naglasiti da u islamu postoje četiri izvora pohlepe.

U islamu osim tri iskonske fizičke potrebe čovjeka (jesti, piti, spolni nagoni), koje ga mogu učiniti pohlepnim, postoji četvrta pohlepa u društvu, pohlepa za bogatstvom i imovinom. Svrha postova nije dovršena dok se i ova četvrta pohlepa ne završi suzdržano. Obično su pošteni ljudi zadovoljni ako se suzdrže od pljačke, krađe ili pronevjera. Kao dva suptilnija oblika podmićivanja se spominje pohlepa. Jedan oblik se javlja kada pojedinac koristi vlastitu imovinu za korumpiranje drugih- suci ili oni na vlasti – kako bi dobili neki materijalni dobitak. Još suptilniji oblik je mjesto gdje mi koristiti našu vlastitu imovinu ili imovinu pod našom kontrolom za isprazne i neozbiljne upotrebe. Po islamskom standardu ovo je također pohlepa. Vlasništvo nosi sa sobom vlastite odgovornosti. U slučaju ako ih ne razumijemo ili ne ispunimo, nismo naučili punu lekciju o samoodricanju postom.

Religija o prijevarama i varanju

Tržišta mogu funkcionirati ispravno i učinkovito samo ako postoje minimalna prijevarena ponašanja.

Židovi se vode mislima sadržanim u Levitskom zakoniku 19:11, u kojima je zapisano: „Ne kradite, ne lažite, ne varajte jedan drugoga!“ (Levitski zakonik 19:11)

Varanje potrebitih je također opisano. „Čujte ovo, koji gazite siromaha, upropašćujete maloga čovjeka! Kažete: "Kada će napokom proći mlađak, da prodajemo žito! Kada subota, da možemo otvoriti žitnice? Mi bismo smanjili mjeru, povećali uteg i varajući krivotvorili mjerila. Kupovat ćemo siromaha za novce, ubogoga za par opanaka. Htjeli bismo prodavati otkaz od žita. Ali se je Gospod zakleo slavom Jakovljevom: "Nikada neću zaboraviti nijednoga djela njihova." Ne mora li se zemlja potresti od toga, ne moraju li protužiti si stanovnici njezini, tako da se ona posvuda podigne kao Nil i uskipi i padne kao Nil u Egiptu?“ (Amos 4:4-8)

Prijevarama i prevarantima su također opisani kod Jeremije. „O, da bi glava moja bila sasvim voda i oko moje vrelo suza, plakao bih dan i noć za pobijenima kćeri, naroda svojega! Kad bih samo imao u pustari prebivalište, ostavio bih narod svoj i otišao od njega; jer su oni svi preljubočinci, četa varalica. Zapiju jezike svoje kao kuk; lažu, a ne istinom moćni su u zemlji. Srljaju iz zla u zlo, a mene ne poznaju“, veli Gospod. Neka se svaki čuva prijatelja svojega, i neka nitko ne vjeruje bratu svojem, jer je svaki brat varalica; svaki prijatelj ide, te opada. Jedan vara drugoga,

i ni jedan ne govori istine; privikli su jezike svoje na laganje i muče se la čine zlodjela. "Stanuješ usred lukavstva, i zbog lukavstva neće da me poznaju", veli Gospod. Zato ovako veli Gospod nad vojskama: "Gle, prokušat ću ih u talionici, jer kako i mogu drukčije raditi zbog kćeri, naroda svojega? Strijela je ubojita jezik njihov; govori prijevaru. Ustima se govori prijazno bližnjemu, a u srcu namješta mu se zasjeda." (Jeremija 9:1-8)

Levitski zakonik se također bavi pitanjem prijevare. „Ne činite nepravde kod presude, kod mjere za dužinu, kod mjere za težinu, kod mjere za stvari, što se sipaju. Mjerila neka su vam prava, utezi pravi efa prava i hin pravi. Ja sam Gospod, Bog vaš, koji sam vas izveo iz zemlje egipatske!“ (Levitski zakonik 19:35-36)

Kršćanska perspektiva o prijeveri i varanju vidljiva je u Novom zavjetu koji nas upozorava na prijeveru. Poslanica Rimljanima upozorava:

„A molim vas, braćo, da pazite na one, koji čine razmirice i smutnje protiv nauka, koji vi naučiste, i klonite se njih! Jer ovakvi ne služe Gospodinu našem Kristu, nego svojemu trbuhu; i slatkim riječima i blagoslovima zavode srca bezazlenih.“ (Rimljanima 16:17-18)

Nepoštenje s onima koji su angažirani za zadatak je vidljiv u Jakovljevoj 5:4. „Gle, plaća poslenika, koji su jeli njive vaše, a vi ste im otkinuli prijeverom, viče, i vika žetelaca dođe do ušiju Gospodina vojski.“ (Jakovljeva 5:4)

Nepoštenje je također spomenuto u Poslanici Efežanima. „Tko je krao, više neka ne krađe, nego neka se radije trudi čineći dobro rukama svojim, da ima što davati potrebnima!“ (Efežanima 4:28)

Prema islamskim spisima, veliki naglasak je stavljen na pošteno poslovanje. Vlada ili vlast je zadužena za motrenje trgovaca kako ne bi prevarili svoje kupce u težinama i na druge slične načine. Kuran strogo ističe da trgovci i poduzeća koji se upuštaju u prijeveru čine grijeh u očima Boga.

Poglavlje 83 (Trgovci prijeverama) sadrži sljedeće stihovi:

- “Teško onima koji se bave prijeverom,

- Oni koji kad imaju primiti po mjeri od muškaraca, točno pun mjera,
- Ali kad moraju davati po mjeri ili težina muškarcima, dati manje od dužnog,
- Zar ne misle da će biti pozvan na odgovornost?
- Na moćan dan,
- Dan kada će cijelo čovječanstvo opstati pred Gospodarom svjetova?"

Prijevara se mora promatrati u širem smislu. Naizgled prijevara u ovom smislu pokriva samo davanje kraćih mjera ili kraćih težina, ali prijevara zapravo pokriva mnogo više od toga. U prijevari je sadržan duh nepravde, duh koji se s pravom osuđuje-davati premalo i tražiti previše. Ovo se može primjetiti u trgovačkim poslovima, gdje čovjek zahtijeva viši standard u vlastitu korist, a nije spreman ustupiti isti drugome. Pravne i društvene sankcije protiv prijevare ovise o njihovoj učinkovitosti i postojanju šanse da se prijevara otkrije. Moralne i vjerske sankcije su drugačije. Želite li degradirati vlastitu prirodu čineći prijevaru? Nije bitno znaju li drugi ljudi nešto o tvojoj krivnji ili ne, kriv si pred Bogom.

“Bog dopušta trgovinu, ali zabranjuje lihvarski dobitak.”
(Kur'an 2: 275)

“Dajte samo mjeru i težinu, niti uskratite od ljudi stvari koje su njihove zbog...” (Kur'an 11:85)

"..neka vaše izjave budu jasne.." (Kur'an 33:70)

Religija o diskriminaciji

Diskriminacija na temelju rase, etničke pripadnosti, spola i sličnih karakteristika se smatra odbojnim u učenja svih religija. Svaka religija daje svoje stajalište i rješenje problema diskriminacije.

Židovska perspektiva je posebna, za njih je stranac svatko tko nije Židov, ali to ne znači da se prema strancu može lošije ophoditi. Upravo to je vidljivo u knjizi Izlaska.

„Ne smiješ zlostavljati stranca! Znate, kako je strancu pri srcu, jer ste sami bili stranci u zemlji egipatskoj.“ (Izlazak 23:9)

U Levitskom zakoniku vidimo duh objektivnosti i nediskriminacije. „Ne činite nepravde kod presude! Niti idi na stranu siromaha, niti se obaziraj na odličnika, nego sudi no pravdi bližnjemu svojemu!“ (Levitski zakonik 19:15)

Također se javljaju i pozitivni imperativi:

Pobrini se za stranca.

„Kao domaći iz vlastite sredine vaše neka vam bude stranac, koji živi kod vas; ljubite ga kao sebe same, jer sami ste bili stranci u zemlji egipatskoj. Ja sam Gospod, Bog vaš.“ (Levitski zakonik 19:34)

Postupaj pravedno.

„Ne zakidaj ubogog i siromašnog nadničara, bilo da je on jedan od tvojih zemljaka ili jedan od stranaca, koji su u zemlji tvojoj, u mjestima tvojim. Isti dan podaj mu plaću njegovu! Sunce neka ne zađe nad njom; jer je siromašan i uzdiše za njom. Inače zavapit će proti tebe Gospodu, i ti si na sebe navališ krivnju. Oci neka se ne usmrćuju zbog djece njihove i djeca zbog otaca njihovih! Svaki neka bude usmrćen za svoj vlastiti grijeh! Ne iskrivljuj pravice strancu ili siroti i ne uzimaj u zalogu haljine udovici!“ (Ponovljeni zakon 24:14-17)

Podijeli višak.

„Kad žanješ ljetinu svoju na polju i zaboraviš koji snop na polju, ne vraćaj se, da ga uzmeš! Neka pripadne strancu, siroti i udovici, da te blagoslovi Gospod, Bog tvoj, u svakom poslu ruku tvojih! Kad treseš masline svoje, ne pretražuj još grane iza sebe! Neka dopadne to strancu, siroti i udovici! Kad bereš vinograd svoj, ne pabirči pošto obere! Neka to pripadne strancu siroti i udovici! Pomisli na to, da si i ti bio rob u zemlji

egipatskoj! Zato ti zapovijedam, da tako činiš.“ (Ponovljeni zakon 24:19-22)

Kršćanska perspektiva nam govori da su svi ljudi jednako vrijedni i da se prema svima treba postupati pošteno. Temelj ove perspektive i stajališta nalazimo u Starom Zavjetu, gdje sam Bog govori o postupanju prema drugima.

„Jednoga dana prekoriše Mirjama i Aron Mojsija radi Kušitke, koju je bio uzeo sebi za ženu. On se je naime bio oženio ženom kušitskom. Nadalje rekoše: "Zar je Gospod govorio samo preko Mojsija? Zar nije govorio i s nama?" To je čuo Gospod. A Mojsije bio je čovjek veoma blag, blaži od svih ljudi na zemlji. Odmah reče Gospod Mojsiju, Aronu i Mirjami: "Pođite sve troje u Šator sastanka." Dok su oni sve troje išli, Siđe Gospod u stupu oblaka, stade na ulazu Šatora i pozva Arona i Mirjamu kad oboje dođoše, Reče: "Čujte riječi moje. Kada je među vama prorok, onda se objavljujem ja, Gospod, njemu u viđenju i govorim s njim u snu. A tako ne biva s mojim slugom Mojsijem. On je povjerenik u vodstvu cijele kuće moje. S njim govorim od usta do usta. On smije gledati neskritu podobu i pojavu Gospoda. Zašto se dakle ne pobjoaste prekoriti slugu mojega Mojsija?" Nato se raspali gnjev Gospodnji na njih, i on ode; I oblak se udalji od Šatora. A Mirjama je bila najedanput od gube postala bijela kao snijeg. Kad se Aron okrenuo k njoj, nađe da je bila gubava.“ (Brojevi 12:1-10)

Islamski spisi o diskriminaciji su jasni. Svi oblici diskriminacije se smatraju nepravednim i protive se privatnoj poslovnoj i javnoj domeni.

„O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji, Allah, uistinu, sve zna i nije Mu skriveno ništa.“ (Kur'an 49:13)

Religija o korupciji

Kao i podmićivanje, prijevara, varanje i drugi oblici korupcije smatraju se nemoralnim u vjerskim spisima. To se proteže na nepotizam, zlouporabu ovlasti, osobni dobitak ili bogaćenje pomoću nečijeg položaja, te druge zlouporabe ovlasti odnosno položaja.

Židovska perspektiva nam pokušava prikazati izopačenost i moralno propadanje.

„Kad Gospod vidje, da je pokvarenost ljudi na zemlji bila velika i da je sve mišljenje i htijenje srca njihova svejednako išlo samo na zlo.“ (Postanak 6:5)

„Tada je bila zemlja pokvarena pred Bogom i puna zločina. I kad Bog vidje, kako je zemlja bila veoma pokvarena, jer je sve čovječanstvo u svojem djelovanju bilo pošlo po zlu na zemlji. Tada reče Bog Noi: "Odlučio sam, kraj svima živim stvorenjima dolazi pred mene; jer je zemlja puna zločina, i što ih čine; i evo, uništit ću ih zajedno sa zemljom.“ (Postanak 6:11-13)

Kršćanska perspektiva nam pruža uvid kroz Petra, koji upozorava protiv korupcije i njezinih učinaka na tijelo.

„A oni kao nerazumne životinje, koje su od prirode stvorene, da se hvataju i ubijaju, hule na ono, što ne razumiju, i propast će kao one, I primit će plaću nepravde. Oni misle, da je sva slast častiti se svaki dan; oni su sramota i gnusoba, koji se hrane svojim prijevarama, kad se goste s vama. Njihove su oči pune preljubočinstva i svagda sklone na grijeh. Mame neutvrđene duše, imaju srce naučeno lakomstvu, djeca su kletve. Ostaviše pravi put, zalutaše i pođoše putem Balaama, sina Beorova, koji je volio nepravednu plaću; Ali je primio ukor za svoje bezakonje: "nijema živina progovori glasom čovječjim i spriječi bezumlje prorokovo. Ovo su izvori bez vode, tmasti oblaci, koje progoni bura, za koje se čuva tama najdublja. Jer govore ohole i

prazne riječi, i mame tjelesnim željama i razuzdanošću one ljude, koji se odskora ukloniše od onih, što žive u zabludi. Obećavaju im slobodu, a sami su robovi propasti, jer koga tko nadvlada, onaj mu i robuje.“ (2. Petrova 2:12-19)

Religija o nepravdi

Nepravda je suprotnost pravednosti. U hijerarhijskom odnosu vrijednosti, nepravda predstavlja odabir niže vrijednosti na štetu više vrijednosti.

Židovska perspektiva uči roditelje kako usmjeravati djecu na pravi put.

„A Gospod pomisli: "Zar da krijem od Abrahama, što kanim učiniti? Abraham će ipak postati narod velik i moćan, i u njemu će biti svi narodi na zemlji blagoslovljeni Zato ću mu dati, da to sazna, pa da zapovjedi djeci svojoj i potomstvu svojemu, neka se drže puta Gospodnjega radeći po pravdi i pravici, da bi Gospod izvršio na Abrahamu, što mu je obećao." (Postanak 18:17-19)

Kršćanska perspektiva kroz Novi zavjet govori kako je Isus govorio protiv bezakonja i nepravde. Jedan primjer pokazuje kako se obratio pismoznancima i farizejima.

„Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri! Vi ste kao okrečeni grobovi. Izvana izgledaju doduše lijepi, a iznutra su puni kostiju mrtvačkih i svakoga smrada. Tako se i vi izvana pokazujete ljudima pravedni, a iznutra ste puni licemjerja i zloće. Teško vama, književnici i farizeji, licemjeri! Vi gradite grobove prorocima i krasite spomenike pravednicima“ (Matej 23:27-29)

Prema islamskom učenju, nepravde i ugnjetavanja se treba kloniti.

„... Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvališu, one koji škrtare i traže od drugih da budu škrti i koji kriju ono što im je

Allah iz obilja Svoga darovao; a Mi smo nevjernicima pripremili sramnu patnju“ (Kur'an 4:36-37)

„O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali – pa, Allah zaista zna ono što radite.“ (Kur'an 4:135)

Religija o pravima zaposlenika, dionika i kupaca

Židovi smatraju da bitnu ulogu igra promptno plaćanje.

„Ne zakidaj i ne pljačkaj bližnjega svojega! Ne zadržavaj kod sebe do sutra plaće radnikove!“ (Levitski zakonik 19:13)

Također smatraju da se radnike ne smije ugnjetavati.

„Ne zakidaj ubogog i siromašnog nadničara, bilo da je on jedan od tvojih zemljaka ili jedan od stranaca, koji su u zemlji tvojoj, u mjestima tvojim.“ (Ponovljeni zakon 24:14)

Kršćanska perspektiva govori da postoje opsežni etički i moralni imperativi koji se odnose na prava zaposlenika, kupaca i dionika. Za kršćanina ili kršćanku u poslovnom svijetu po prioritetnom redu bio bi dionik, zaposlenik, a potom kupac jer dionik osigurava operativni kapital za započeti rad, zaposlenik osigurava rad za proces pretvorbe i kupac odlučuje hoće li kupiti ili ne iz tvrtke. Do dionika se treba držati.

„Oskudnima ne uskraćuj dobročinstva, kad je u moći tvojoj da ga dijeliš! Ne govori bližnjemu svojemu: "Idi, dođi opet, sutra ću ti dati", kad možeš to već danas!“ (Mudre izreke 3:27-28)

Religija o značajnim vrijednostima u poslovanju

Kršćanska perspektiva podržava vladu kao legitimna institucija ustanovljena od Boga za dobrobit čovječanstva. Dio prava i obveza vlade je da oporezuje građane i poduzeća u prilog općoj dobrobiti. Odgovarajuće plaćanje poreza je opisano kod Mateja.

„Kaži nam dakle, što misliš ti: "Je li dopušteno plaćati caru porez ili nije?" Isus prozre lukavstvo njihovo i odgovori: "Licemjери, što me kušate? Pokažite mi novac porezni!" Oni mu pružiše denar. Isus ih upita: "Čija je ovo slika i natpis?" Odgovoriše mu: "Carev." Tada im reče: "Dajte dakle caru carevo i Bogu Božje!" (Matej 22:17-21)

U Poslanici Rimljanima dobivamo upute za podržavanje vlade i plaćanje odgovarajućih poreza.

„Svaka duša neka se pokorava višim vlastima, jer nema vlasti, da nije od Boga; a što su, od Boga su postavljene. Tko se dakle protivi vlasti, protivi se naredbi Božjoj. A koji se protive, navući će osudu na sebe; Jer vladaoци nijesu strah dobru djelu, nego zlu. A hoćeš li da se ne bojiš vlasti: čini dobro, i imat ćeš hvalu od nje; Jer je sluga Božji tebi za dobro. Ako li zlo činiš, boj se; jer uzalud ne nosi mača, jer je sluga Božji, i kazni onoga, koji zlo čini. Zato se valja pokoravati ne samo rali kazne, nego i zbog savjesti. Jer zato i poreze plaćate; jer su sluge Božje, koje se time bave. Podajte dakle svima što ste dužni: komu porez, porez; kojemu carinu, carinu; kojemu strah, strah; kojemu čast, čast.“ (Rimljanima 13:1-7)

Kršćanska perspektiva također zahtijeva da osoba u poslovnom svijetu prizna i pokuša ispraviti učinjene pogreške.

„A Zakej stupi pred Gospodina i reče: "Gospodine, pola imanja svojega dajem siromasima; i ako sam koga prevario, vraćam četverostruko."“ (Luka 19:8)

Islam nas uči da ne rasipamo.

„I imetak na Allahovom putu žrtvujte, i sami sebe u propast ne dovodite, i dobro činite – Allah, zaista, voli one koji dobra djela čine.“ (Kur’an 2:195)

„O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete molitvu obaviti! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju.“ (Kur’an 7:31)

Islam nas također podučava društveno odgovornom dobrotvorstvu.

„Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih, sigurno, smiriti. – A Allah sve čuje i sve zna.“ (Kur’an 9:103)

Bitnu stavku u Islamu čini radna etika.

„i da je čovjekovo samo ono što sâm uradi, i da će se trud njegov, sigurno, iskazati, i da će prema njemu u potpunosti nagrađen ili kažnjen biti,“ (Kur’an 53:39-41)

Važnost religije za poslovnu etiku

Promatrajući učenja Židovstva, Kršćanstva i Islama uviđamo da ova učenja čine važan temelj, početak evolucije poslovne etike, budući da sve ukazuje na to da su se religije bavile važnim etičkim pitanjima puno prije nego je poslovna etika nastala kao disciplina. Religija je svojevrsna preteća poslovnoj etici. Zato što su ljudi znanja poslovne etike stjecali kroz religiju. Važno je shvatiti koliko preklapanje postoji u ovim učenjima i u kojoj mjeri religije mogu unaprijediti poslovanja na globalnoj razini.

Iako smo se usredotočili isključivo na tri abrahamske religije, šire proučavanje koje uključuje druge vjere – hinduizam, sikhizam, budizam, šintoizam itd. – vjerovatno bi dalo slične rezultate. Brojni pojedinci su odrasli učeći osnova etička načela upravo iz religije (ne ubij, ne ukradi,...),

ali kasnije u životu zanemaruju moralna i etička učenja svoje mladosti i upuštaju se u ponašanja koja doprinose sukobu u globalnom tržištu i čovjekovoj nutrini.

„Povijesno gledano, pomaci na nove načine moralnog odlučivanja ovise i događaju se u džepovima ljudi dobre volje, koji jedni s drugima mogu istraživati nove načine odnosa bez obostranih prijetnji.“

– R. Edward Freeman

DRUŠTVENO ODGOVORNO POSLOVANJE

Društveno odgovorno poslovanje je od velike važnosti za poslovnu etiku. Uspješnost društveno odgovorno poslovanja možemo mjeriti kroz tri vidika: financijsku uspješnost, društvena odgovornost i odgovornost prema okolišu, svijetu.

„Pod vidikom dijelova poslovanja sva tri prethodno navedena vidika na poseban se način ostvaruju s obzirom na posebnosti svakog dijela, a ti su: marketing (za proizvode to su: proizvod, distribucija, cijena i promocija, i dalje za usluge), menadžment (proizvodnja, ljudski resursi, upravljanje, vođenje, strategija, itd.), financije (financijsko upravljanje poslovanje, troškovi, zarada, financijska predviđanja, izvješća, analize, itd.) i računovodstvo (unutarnje računovodstvo u samim kompanijama, izvanjsko računovodstvo od strane ovlaštenih računovođa, računovodstvenih tvrtki, itd.). U svakom dijelu kompanije ili poslovnog subjekta i u cjelini zahtijeva se da bude financijski uspješno, ekološki i društveno odgovorno.“ (Jalšenjak i Krkač, 169)

Poslovna djelatnost ima mnoge podjele. Subjekti i objekti poslovnog djelovanja također mogu biti različiti. Poslovno djelovanje ili poslovanje je djelovanje kojim se nastoji pružiti određeni proizvod ili usluga čime će se zadovoljiti nečija do tada neispunjena potreba ili želja.

Promatrajući djelovanje u praksi, možemo zaključiti da ne djeluju svi ljudi na isti način. Ponekad vidimo da određena osoba nije adekvatan odabir za posao, a to vidimo po obrazovanju, iskustvu i vještinama te osobe. Isto tako je vrlo bitno djeluje li osoba po pravilima struke, a također se treba djelovati u skladu sa etičkim normama i vrijednostima koje ne smijemo zaboraviti. Što znači da moralnost i etičnost osobe igraju važnu ulogu u izvršavanju određene funkcije. Moralne vrijednosti često znaju biti presudne jer sloboda izbora koju koristimo u skladu sa moralnim vrijednostima je usko povezana sa odgovornošću. Nije pravedno pozivati na odgovornost pojedinca ili skupinu koja nije imala mogućnost slobodnog izbora.

Društveno odgovorno poslovanje propisuje kako trebaju djelovati pojedinci i skupine, a da pritom njihovo djelovanje bude društveno odgovorno. Za društveno odgovorno poslovanje je potrebna teorija jednako kao i praksa. Upravo je poslovna etika skup teorije i prakse kojom se postiže društvena odgovornost poslovanja. Mjerilo koje se najčešće koristi u društveno odgovornom poslovanje je pravilo tri p (engl. triple p rule), a to su people (ljudi), planet (planet) i profit (profit). Potreba za društveno odgovornim poslovanjem postoji zato što nam društveno odgovorno poslovanje poboljšava samu kompaniju, društvo i planetu. Također postoje mnogi primjeri loših odnosa prema zaposlenicima, potrošačima i okolišu koji su doveli do donošenja i provođenja zakona za bolju društvenu klimu.

Poslovna etika, društvena odgovornost, društveno odgovorno poslovanje i održivi razvoj

„Društvena odgovornost (DO) se u slučaju poslovanja načelno sastoji od poslovne etike (PE) i društvene odgovornosti poslovanja kompanije (DOP). Ovdje valja imati na umu da se stručnjaci za to područje razilaze oko pojma i predmeta. Neki koriste samo PE, drugi pak samo DOP, treći samo DO. Razlog za PE je taj što se stručnost i profesionalizam ističu kao temelj svakog posla i etički kodeks kao prirodni nastavak tih svojstava,

a PE je prije svega etički kodeks. Razlog za DOP je taj što se ističe društvena odgovornost samo privatnih kompanija i, još uže, samo multinacionalnih kompanija koje imaju najveći udio u društvenoj odgovornosti ili društvenoj neodgovornosti (DNP). Razlog za DO je također uvjerljiv. Naime, Društvena odgovornost je odgovornost kompanije prema cijelom društvu i cijelom društvu prema kompanijama, te bi tako DOP bio samo dio društvene odgovornosti (DO) u kojoj uz DOP spadaju i odgovornost demokratskih političkih institucija, vlasti (zakonodavne, izvršne, sudbene i medijske), lokalnih zajednica, strukovnih udruga, državnih agencija, pojedinaca, ali i međunarodnih i svjetskih organizacija.” (Jalšenjak i Krkač, 173)

Društvena odgovornost je odgovornost dijelova društva prema cijelom društvu. U društvenoj odgovornosti veliku ulogu imaju načela: raspodjelne pravde i načela socijalne etike. Načelom raspodjelne pravde se određuje kako pošteno raspodijeliti ograničena sredstva. Ponekad je pošteno svima raspodijeliti jednako, a ponekad različito. Problem nastaje kada se u raspodjeli određenom dijelu skupine daje jednako, a drugom dijelu skupine različito. U načelima socijalne etike do izražaja dolaze: načelo supsidijarnosti, općeg dobra, solidarnosti, demokracije i druga.

Društvena odgovornost poslovanja se odnosi na sve poslovne subjekte i objekte. Najveći nedostatak društvene odgovornosti poslovanja je nedostatak društvenog aspekta.

Poslovna etika, društvena odgovornost, društveno odgovorno poslovanje i održivi razvoj su četiri različita pojma, ali korištenjem sva četiri pojma možemo bolje proučiti i riješiti konkretne slučajeve i probleme poslovanja. Problemi poslovanja su ujedno i problemi cijelog svijeta jer se poslovanje odražava na cijeli svijet, od okoliša do društvenih odnosa. Poslovna etika najbolje dolazi do izražaja u cijelim kompanijama i točno određenim strukama unutar kompanija. Također se očituje u etikama dužnosti. Društvena odgovornost najbolje dolazi do izražaja u odnosima sa velikim kompanijama i odnosima sa cjelinama društva. Očituje se kroz utilitarizam. Društveno odgovorno poslovanje najbolje dolazi do izražaja u donošenju dobrih i etičnih poslovnih odluka. Očituje se u etici vrlina. Održivi razvoj najbolje dolazi do izražaja u utjecaju

ljudskih aktivnosti na okoliš. Očituje se kroz etiku dužnosti i vrlina koja je također prisutna i u religiji.

ODRŽIVOST I ODRŽIVI RAZVOJ

Održivost i održivi razvoj, pojmovi su s kojima se sve češće susrećemo. Poslovna etika i društveno odgovorno poslovanje nam nalažu da kao kolektiv nađemo i držimo se modela održivosti koji bi mogao zadovoljiti potrebe čovječanstva, a da pritom minimalno mijenja i oštećuje svijet u kojem živimo. Takav model djelovanja nazivamo održivi razvoj.

„Pojam održivog razvoja nije samo dvoznačan nego potpuno neodređen, mijenja se sa svakom promjenom društvene klime: od etike se razlikuje po tome što je motivacija za društveno održive postupke gotovo proizvoljna: ako je riječ o društvu s vrlo lošim kriterijima zaštite, tada održivim razvojem možemo smatrati i one postupke koji su u skladu sa zakonom, ali su protivni etičkim zahtjevima za valjanom prosudbom. Etička prosudba uvijek je autonomna, dok je za zakonske prosudbe tipično da su heteronomne.“ (Koprek, 2019, 16)

Za održivi razvoj je prijeko potrebno društveno odgovorno poslovanje (DOP). Društvenu odgovornost poslovanja možemo mjeriti kroz tri vidika, koji su: financijska uspješnost, društvena odgovornost i odgovornost prema okolišu. Društvena i ekološka odgovornost također čine bitne čimbenike u održivom razvoju, a iz toga se može zaključiti neporeciva poveznost društveno odgovornog poslovanja i održivog razvoja. Čovjek može djelovati kao pojedinac ili kao skupina. Za djelovanje skupine potrebno je da cijela skupina usmjerava svoje djelovanje ka određenom cilju. Isto tako je za održivi razvoj potreban zajednički napor svih pojedinaca kako bi se održivi razvoj ostvario. Društveno odgovorno poslovanje propisuje kako trebaju djelovati pojedinci i skupine, a da pritom njihovo djelovanje bude društveno odgovorno i održivo.

Za postizanje održivog razvoja ključno je uskladiti tri temeljna elementa: gospodarski rast, socijalnu uključenost i zaštitu okoliša. Upravo ova tri međusobno povezana elementa su ključni za dobrobit pojedinaca i društva. Održivi razvoj u obzir uzima i buduće generacije kojima je potrebno ostaviti zdravu društvenu, poslovnu i ekološku klimu. Zato je potrebno postići ravnotežu između čovjeka i prirode, uplitanja države i slobodnog tržišta, želja i mogućnosti. Iz

istog razloga je potrebno spomenuti encikliku *Laudato si. O skrbi za zajedničku kuću*. U ovoj enciklici papa Franjo ukazuje na važnost brige o vlastitom domu, svijetu koji nas okružuje, održivom razvoju.

ODRŽIVOST I ENCIKLIKA PAPE FRANJE *LAUDATO SI*

Enciklike su pastoralna pisma koja papa piše za cijelu Rimokatoličku crkvu o pitanjima doktrine, morala ili discipline. Enciklike su obično upućene biskupima, ali nekoliko (poput *Laudato si* ili *Pacem in terris*) također su upućene svim ljudima dobre volje. Enciklika *Laudato si* je objavljena 18. lipnja 2015., a u dugo iščekivanom papinskom dokumentu papa Franjo poziva čovječanstvo da preuzme odgovornost za planet. *Laudato si* je druga enciklika Pape Franje. Enciklike predstavljaju autoritativno stajalište Crkve koje katolici i ljudi diljem svijeta trebaju uzeti u obzir u svom svakodnevnom životu. Također je potrebno naglasiti da enciklika *Laudato Si* nije isključivo o klimatskim promjenama, već o kritici konzumerizma i društvene nepravde. Bavi se krizom vode, gubitkom bioraznolikosti i globalnom nejednakošću. Važnost ove enciklike je vidljiva iz same činjenice da su enciklike većinom upućene vodstvu i članovima Katoličke crkve, no papa Franjo uputio je *Laudato Si* svim ljudima.

Kad je Franjo Asiški (1181.-1225.) – čije je ime Papa Franjo odabrao – nazvao sve životinje i biljke, čak i samu materiju, svojom braćom i sestrama, mislio je to u doslovnom smislu. Kao djeca jednog Boga, sva stvorenja imaju božanske korijene i dostojanstvo te su međusobno povezana kao braća i sestre. U enciklici papa Franjo propagira franjevačku teologiju stvaranja koja implicira da je stvarni fokus ekologije zajedništvo svih živih bića i odgovornost ljudskih bića prema ovom zajedništvu. Papa Franjo nedvojbeno odbacuje hijerarhijska konceptija koja ljude stavlja u središte svega stvorenog.

„I Bog ih blagoslovi, i reče im Bog: "Rađajte se i množite se, napunite zemlju i podvrgnite je sebi! Vladajte nad ribama morskim, nad pticama nebeskim i nad svakim živim bićem, što se miče na zemlji!"“ (Postanak 1:28)

Upravo ovom mišlju su ljudi često bili vođeni kroz povijest. Nažalost, ova misao se krivo tumačila. Pod podvrgavanjem zemlje sebi se ne želi pokoriti prirodu i srušiti ju na koljena, nego uzeti od prirode što nudi čovjeku i pritom ju ne oštetiti trajno, nego dapače unaprijediti u korist svijetu, pa i budućih generacija.

„Uze dakle Gospod Bog čovjeka i stavi ga u vrt edenski,
da ga obrađuje i goji.“ (Postanak 2:15)

U prethodnom citatu je vidljivo da se od čovječanstva zahtijeva da “obrađuje i goji” edenski vrt. Na isti način je čovječanstvo dužno pokazati bratsku i sestrinsku ljubav prema svima. Prema velikim abrahamskim religijama Bog je sve stvorio i u tome leži inherentna povezanost svih živih bića na planetarnoj i evolucijskoj razini. U svjetlu te činjenice, „krik prirode i vapaj siromaha” trebao bi se čuti u svim krajevima svijeta fizički i duhovno, kao uvreda našem zajedničkom bratstvu i sestrinstvu. Osim toga, mnoga su tumačenja stvaranja dvosmislena, teološki i znanstveno. Znanstvenici imaju sustavan pogled na život koji se temelji na pretpostavci da mreže čine osnovnu jedinicu organizacije živih bića. Priroda se više ne vidi kao stroj, već kao mreža odnosa, fizičkih, kemijskih, mentalnih i komunikacijskih. Odnosi između tih dijelova čine cjelinu. Povezanost svih manifestacija života je naglašena od strane znanosti i enciklike. Iz ove vrste teologije stvaranja mogu se izvući dvije etičke odrednice.

Prva, priroda se shvaća kao zajedničko dobro koje pripada svim živim bićima. Individualno i nacionalno vlasništvo nad biosferom tek je na drugom mjestu u odnosu na činjenicu da su darovi zemlje namjenjeni svima. Privatno vlasništvo nad zemljom se kritički promatralo u katoličkom socijalnom učenju, sukladno tome, vlasništvo nad podzemnim vodama, oceanom i atmosferom nije legitimno. Papa u enciklici naglašava da su klima i priroda zajedničko dobro i zajednička briga svih ljudi!

Druga, biljke, životinje i ljudi, kao i sva živa bića u prirodi, zaslužuju svoje vlastito pravo, neovisno o njihovoj iskoristivoj vrijednosti za ljude. Priroda nije prvenstveno resurs kako se to često shvaća u današnje vrijeme, priroda je za vjernike prvenstveno Božji dar, a za nevjernike, priroda čini zajedničko dobro. Enciklika jasno osuđuje pretjerani antropocentrizam i mišljenje da ljudi posjeduju isključivo pravo korištenja i iskorištavanja zemlje, pravo koje imaju mravi, majmuni, oceani i ostala živa bića također. Sva živa bića imaju pravo na postojanje neovisno o ljudskim svrhama. Sva stvorenja su dostojanstvena, upravo to je ideja vrijednosti postojanja koja ima jake kršćanske korijene.

Laudato si nastoji redefinirati i ponovno izgraditi naš međusobni odnos i naš zajednički dom. U enciklici je vidljiv duhovni pristup koji priznaje planetarna ograničenja svih društveno-

ekonomskih sustava i ljudske korijene ekološke krize. Papa nas Oni poziva na duhovnu i kulturološku revoluciju kako bi se ostvario održivi razvoj iz kojeg slijedi cjelovita ekologija.

ZAKLJUČAK

U ovom radu sam prikazao osnovne pojmove poput religije i poslovne etike. Za religiju je bilo potrebno definirati vrste religija i prikazati abrahamske religije jer sam uz pomoć abrahamskih religija prikazao poveznice između religije i poslovne etike. Za poslovnu etiku je bilo potrebno poći od same etike. Nakon definiranja područja etike došli smo do područja poslovne etike. Veliku ulogu u poslovnoj etici igraju moral, ispravne vrijednosti i osjećaj za drugoga. Etika i poslovna etika ne usađuju niti jedan od tri elementa u čovjeka, ali zato religija usađuje. Osim toga, religija se također bavi mnogim pitanjima poslovne etike i upravo zato sam prikazao važnost religije za poslovnu etiku kroz religijski pristup poslovnoj etici. Upravo u tom pristupu je vidljiva savršena simbioza između religije i poslovne etike. Bitna stavka za religiju i poslovnu etiku je odgovornost i briga za drugoga, a zato je potrebno spomenuti društveno odgovorno poslovanje koji vodi ka održivom razvoju. Održivi razvoj je zajednički cilj religije i poslovne etike. Promatrajući održivi razvoj potrebno je spomenuti encikliku pape Franje *Laudato si* koja je usmjerena na zajednički cilj, bolji svijet. Religija i poslovna etika se međusobno nadopunjuju, a njihovom suradnjom profitira cijeli svijet.

POPIS LITERATURE

1. Bezić, Živan (1995). Etika i život ,Izdavač- Karitativni fond UPT NE ŽIVI ČOVJEK SAMO O KRUHU, Naklada 2000as: Đakovo.
2. Čaušević, Džemaluddin i Pandža, Hafiz Muhamed (1969.) Kuran Časni. Stvarnost, Zagreb.
3. Jalšenjak, B. i Krkač, K. (2016.) Poslovna etika, korporacijska društvena odgovornost i održivost. MATE, Zagreb.
4. Moody, Jr. (1982.) Život poslije života. Prosvjeta, Zagreb
5. Šarić, Ivan (2007.) Biblija Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta. Verbum, Zagreb.
6. Žitinski, Maja (2019). *Održivost u pojmu održivog razvoja*. U: Koprek, Ivan, ur. (2019). *Održivi razvoj, ekologija i poslovna etika*. Denona: Zagreb.

ŽIVOTOPIS

Josip Šekelja rođen je 3.10.1998. godine u Zagrebu. Završio je Osnovnu školu Antuna Branka Šimića, nakon čega je upisao i završio XII. Gimnaziju u Zagrebu. Preddiplomski studij filozofije i religijskih znanosti završio je na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti.